

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSEET

rapport

ARKEOLOGISK SERIE 1982:6

Verneplan for vassdrag
10-års vernede vassdrag

Arkeologiske katurminner
i Sørlivassdraget, N-Trøndelag

Lars F. Stenvik

Universitetet i Trondheim

"Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet. Rapport. Arkeologisk serie" skal bringe stoff fra det faglige og geografiske ansvarsområde som Antikvarisk avdeling, DKNVS, Museet representerer.

I serien publiseres materiale som en av ulike hensyn finner ønskelig å gjøre kjent. Oftest vil det dreie seg om foreløpige rapporter, og materialet kan senere bli bearbeidet for videre publisering. Oppdragsrapporter vil utgjøre en stor del av serien.

Rapport-serien er ikke periodisk, og antall nummer pr. år vil variere. Serien startet i 1973. Det fins parallelt en "Botanisk serie" og en "Zoologisk serie".

"Arkeologisk serie" trykkes i A4-format i offset. Minimum opplag er 50.

Som regel blir norsk språk brukt, også i referat og sammendrag. Medarbeidere fra andre land kan bruke sitt morsmål, om nødvendig med norsk referat.

For manuskriptet, illustrasjoner, referanser o.l. følges vanlige retningslinjer. (Jfr. retningslinjer for K. norske Vidensk. Selsk. Mus. Miscellanea). Innholdet sammenfattes vanligvis i et innledende abstract eller et fyldigere avsluttende sammendrag.

Utgiver:

Universitetet i Trondheim
Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Museet,
Antikvarisk avdeling.
N-7000 Trondheim.

Redaksjonskomité:

Kristian Pettersen

Lars F. Stenvik

Birgitta Wik

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSÉET,
RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE: 1982:6.

VERNEPLAN FOR VASSDRAG
10-ÅRS VERNEDE VASSDRAG

ARKEOLOGISKE KULTURMINNER I
I SØRLIVASSDRAGET, N-TRØNDELAG

AV LARS F. STENVIK

Kgl. Norske Vidensk.Selsk.Mus. Rapport. Ark.Serie 1982:6.
Stenvik, L.F.: Arkeologiske kulturminner i Sørlivassdraget,
N-Trøndelag.
200 ekspl. ISBN 82-7126-299-8. ISSN 0332-8546.

ABSTRACT

Stenvik, L.F.: Archaeological Investigations in the Sørli Watercourse, N-Trøndelag. K.Norske Videnskabers Selskab, Muséet Rapport A: 1982:6.

This report contains the results from archaeological investigations in connection with the Norwegian Governments plan for protection of watercourses against hydroelectric development. All known archaeological finds and monuments are listed and mapped. On the basis of different interests it is shown why it is of importance to protect ancient monuments against destruction. The archaeological data presented in this report can only show parts of the real quantity. There are reasons to believe that some groups of monuments are underrepresented.

Lars F. Stenvik, University of Trondheim, DKNVS Museum, Department of Archaeology, N-7000 Trondheim.

REGISTRERING AV VERNEVERDIER I DE 10-ÅRS VERNEDE VASSDRAG

Stortinget behandlet i april 1973 verneplan for vassdrag. Ved behandlingen ble vassdragene delt i følgende grupper:

- 1) Varig vernede vassdrag
- 2) Vassdrag med vern foreløpig fram til 1983
- 3) Vassdrag som kan konsesjonsbehandles.

For en del vassdrag utsatte Stortinget behandlingen i påvente av nærmere forslag fra Regjeringen. Stortinget tok stilling til disse vassdrag i november 1980 og plasserte dem i forannevnte grupper. For gruppe 2 ble verneperioden forlenget til 1985.

Det er forutsetningen at både verneverdiene og utbyggingsverdiene i vassdragene i gruppe 2 skal utredes nærmere før det tas endelig stilling til vernespørsmålet.

Miljøverndepartementet har påtatt seg ansvaret for å klarlegge følgende verneinteresser:

- Resipientinteressene
- Naturvitenskapelige interesser
- Kulturvitenskapelige interesser
- Viltinteressene
- Friluftinteressene

Miljøverndepartementet oppnevnte 30. juni 1978 "Styringsgruppen for vurdering av kulturverdiene i de 10-års vernede vassdrag" til å stå for arbeidet med å klarlegge kulturvitenskapelige interesser. Styringsgruppen består av to representanter fra den arkeologiske interimskommisjon, en representant fra Riksantikvaren og fra Tromsø Museum samt en representant fra Miljøverndepartementet.

Denne rapporten er avgitt til Miljøverndepartementet som et ledd i arbeidet med å klarlegge de kulturvitenskapelige interesser. Rapporten er begrenset til å omfatte registrering av kulturverdier i tilknytning til 10-års vernede vassdrag. Rapporten omfatter ingen vurdering av verneverdiene, og heller ikke av den skade som måtte oppstå ved eventuell kraftutbygging.

En er kjent med at noen kraftselskaper tar sikte på innen 1985 å ha ferdig søknad om utbygging av vassdrag innenfor gruppe 2, i tilfelle

av at Stortinget skulle treffe vedtak om konsesjonsbehandling for disse vassdrag.

Denne rapporten tilfredsstiller ikke de krav vassdragslovgivningen stiller til søknader om kraftutbygging. Den kan derfor ikke nyttes som selvstendig grunnlag for vurdering av skader/ulemper ved kraftutbygging.

Miljøverndepartementet

Oslo, 22.12.1980.

2. FORORD

Følgende institusjoner har fått i oppdrag å registrere kulturminner i de 10-års verndede vassdrag: Universitetets Oldsaksamling, Oslo, Arkeologisk Museum, Stavanger, Historisk Museum, Bergen og Det Kongelige Norske Videnskabers Selskab, Trondheim, utreder den arkeologiske delen av verneinteressene i Sør-Norge. Riksantikvaren, Oslo, utreder den etnologiske delen av verneinteressene i det samme området. Tromsø Museum har ansvar for både den arkeologiske, den etnologiske og den samisk/etnografiske utredningen i Nord-Norge. Oppdraget omfatter i alt 60 vassdrag.

Undersøkellesområdet omfatter hele vassdragets nedslagsfelt, men det har ofte vært nødvendig å begrense feltarbeidet til visse deler av dette. I prinsippet er alle spor etter menneskelig aktivitet kulturminner. Kulturminner blir ikke bare vurdert som enkeltobjekter, men også som ledd i det totale kulturlandskapet og som ledd i stedets kulturhistorie. Fordi registreringen er knyttet til Verneplan for vassdrag, er det spesielt viktig å belyse hvilket forhold kulturminner og kulturlandskap har til elver og vann.

Arkeologene har først og fremst ansvar for minnene for forhistorisk tid og middelalder (tiden før 1537). I noen tilfelle registrerer de også minner fra nyere tid og minner uten sikker datering. Den vanligste typen kulturminner som hører under arkeologenes ansvarsområde, er steinalderboplasser, gravhauger eller -røyser, husttufter, fangstanlegg (dyregraver o.a.) og jernutvinningsplasser.

De øvrige faste kulturminnene fra nyere tid registreres av etnologer og samisk-etnografer. Grensen framover i tid er satt til 1. verdenskrig, men ofte er det naturlig også å ta med andre minner. Den vanligste typen kulturminner fra nyere tid er gårdsanlegg og setre, veier og broer, anlegg for tømmerfløting, vassdrevne kverner og sager og minner knyttet til samiske næringer f.eks. boplasser, fangstanlegg for villrein og offerplasser.

Styringsgruppen som setter opp rammer for de kulturhistoriske undersøkelsene og samordner denne delen av prosjektet, består av:

Konservator Anne-Berit Ø. Borchgrevink

Riksantikvaren/Institutt for folkelivsgransking,
Universitetet i Oslo.

Konservator Arthur Fasteland

DAIK/Historisk Museum, Bergen.

Professor Arne B. Johansen

DAIK/Arkeologisk museum Stavanger/Gøteborg Universitetet.

Konservator Johan A. Kalstad

Tromsø Museum.

Konsulent Espen Koksvik

Det Kongelige Miljøverndepartement (medlem fra mars 1981).

Førsteantikvar Øivind Lunde (formann)

Riksantikvaren, Oslo.

Professor Sverre Marstrander

DAIK/Universitetets Oldsaksamling, Oslo.

Prosjektleder Egil Mikkelsen (sekretær)

Universitetets Oldsaksamling, Oslo.

Konsulent Rolf Selrod

Det Kongelige Miljøverndepartement (medlem til mars 1981).

Vit.ass. Dikka Storm

Tromsø Museum.

Prosjektleder Arne Lie Christensen

Riksantikvaren, Oslo (har deltatt fast i styringsgruppens møter).

3. INNHOLD.

1. REGISTRERING AV VERNEVERDIER I DE 10-ÅRS VERNEDE VASSDRAG	s. 5
2. FORORD	s. 7
3. INNHOLD	s. 9
4. SAMMENDRAG	s.11
4.1. Undersøkelsesområdet	s.11
4.2. Registreringene	s.11
4.3. Registrerte kulturminner	s.12
4.4. Verneverdier	s.12
5. NATURFORHOLD	s.15
5.1. Topografi	s.15
5.2. Geologi, jordbunnsforhold	s.16
5.3. Klima	s.16
5.4. Fisk, vilt	s.18
6. REGISTRERINGER	s.18
6.1. Tidligere registreringer og undersøkelser	s.18
6.2. Registreringer i forbindelse med 10-års vern av Sørli- vassdraget	s.19
7. ARKEOLOGISKE KULTURMINNER	s.22
7.1. Innledning	s.22
7.2. Registrerte kulturminner i Sørlivassdraget	s.23
8. VERNEVERDIER	s.36
8. 1. Innledning	s.36
8. 2. Steinalderlokaliteter	s.37
8. 3. Heller	s.39
8. 4. Dyregraver	s.40
8. 5. Gravhauger, -røyser	s.42
8. 6. Jernvinneplasser	s.44
8. 7. Varder	s.44
8. 8. Tjæremiler	s.45
8. 9. Koie- og gammetufter, teltplass	s.45
8.10. Reinkru	s.47
8.11. Samiske offersteder	s.48

8.12. Samisk gårdsanlegg	s.49
8.13. Samiske matbur	s.49
8.14. Oppbevaringssted for reinmelk	s.49
9. FUNN FRA STEINALDER	s.50
10. LITTERATUR	s.51
11. LOKALISERINGSKART	s.53
12. ILLUSTRASJONER	s.65

4. SAMMENDRAG.

4.1. Undersøkelsesområdet.

Sørlivassdragets nedbørfelt utgjør 1087 km² som ligger i Lierne og Snåsa kommuner i Nord-Trøndelag. Vassdraget drenerer mot Ø og fortsetter inn i Sverige. Den høyeste fjelltoppen innenfor nedbørfeltet er Hestkjøltoppen (1390 m o.h.) og laveste punkt er Rengen (345 m o.h.). Mye av nedbørfeltet er høyfjell, mens de lavere partier domineres av granskogkledde lier. Sørli er et marginalområde for kornavl der man ikke har kunnet regne med årvisse avlinger. Klimatisk viser området kontinentale trekk som lite årsnedbør og kalde vintre. Næringsgrunnlaget er i første rekke knyttet til primærnæringene jordbruk, skogbruk og reindrift, mens det fins noen få industriarbeidsplasser. I de lavereliggende områder innenfor nedbørfeltet er det store løsavsetninger fra istiden. Det felles årlig en anseelig mengde vilt innenfor nedbørfeltet. Elg, rådyr og rype dominerer. Vegnettet er etter måten godt utbygd.

4.2. Registreringene.

De data som presenteres i denne rapporten, er dels basert på arkivopplysninger og eldre registreringer og dels på registreringer i forbindelse med at Sørlivassdraget er vernet i 10 år. Det er i denne forbindelse utført ca. 4 ukeverk feltregistreringer.

Potensiell vasskraftutbygging har vært utslagsgivende for opplegg av registreringene. Ut fra faglige vurderinger, eksisterende data, økonomiske og tidsmessige rammer, er det foretatt prioriteringer m.h.t. undersøkelsesområder. Størst vekt er det lagt på å registrere utmarks-og fjellområder; områder som ikke er registrert tidligere.

Registreringene er på ingen måte fullstendige. Det er lagt vekt på å vise bredden av kulturminnetyper innenfor nedbørfeltet. Det virkelige antall for de forskjellige kulturminnekategorier sier denne rapporten intet om. Innbyrdes forhold mellom registrerte kulturminnetyper er ikke kongruente med det reelle forhold. Registreringene er ikke statistiske utvalg og man må regne med at enkelte kulturminnetyper er overrepresentert. De registrerte data må leses med dette forbehold.

Ansvarlig for registreringene har vært Lars F. Stenvik. Mag.art. Kristian Pettersen var leder i felten.

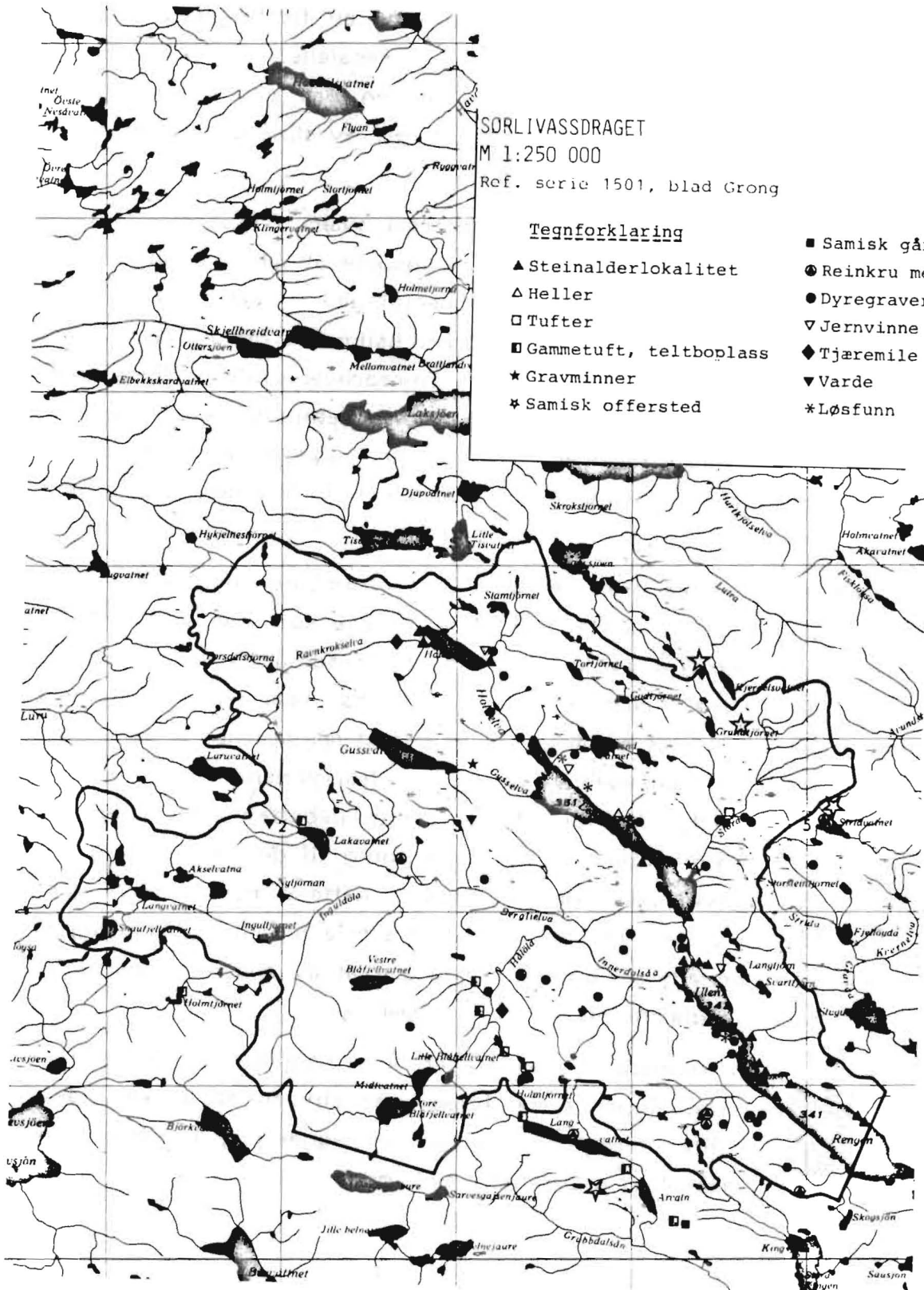
4.3. Registrerte kulturminnner.

<u>Kulturminnetyper</u>	Lokaliteter	
	<u>Funngrupper</u>	<u>Enkeltojekt</u>
Steinalderlokaliteter	23	23
Heller	1	1
Dyregraver	37	> 105
Gravhauger	4	10
Jernvinneplasser	3	3
Varder	3	3
Tjæremiler	2	2
Koie- og gammetufter, teltplass	12	> 12
Reinkru	9	9
Samiske offersteder	4	4
Samiske gårdsanlegg	1	1
Samisk matbur	2	2
Oppbevaringssted for reinmelk	1	1
Funn fra steinalder	<u>25</u>	<u>> 25</u>
Sum	<u>127</u>	<u>205</u>

4.4. Verneverdier.

Det er flere årsaker til at man kan oppfatte Sørlivassdraget som et spesielt vassdrag i Trøndelag. Rent geografisk drenerer vassdraget mot Ø i motsetning til alle de andre større vassdrag i det samme området som renner mot V. Kulturminnebestanden er også forskjellig fra andre deler av Trøndelag.

Innenfor forhistorisk arkeologi er det særlig påfallende med alle de registrerte steinalderlokalitetene. Disse boplassene ligger kloss inntil de store sjøene i vassdraget og viser likhetspunkter med svenske steinalderlokaliteter. Det er ellers kjent svært få steinalderlokaliteter i trøndersk innlandsområde. Det er åpenbart at vannveiene har vært viktige kommunikasjonsårer for den steinalderbefolkning som har

etterlatt disse sporene. Man kan kanskje slutte at de registrerte lokalitetene har vært oppholdssted innenfor en flyttingssyklus i et jegersamfunn der vannveiene har vært essensielle. - Man har ikke undersøkt disse lokalitetene fagmessig, men det vil være av stor vitenskapelig interesse å foreta utgravninger av slike boplasser for å fastslå tilhørighet, alder, omfang etc.

Det er også et faktum at det er registrert svært mange dyregraver innenfor nedbørfeltet. Dette må kunne fortelle at jakt og fangst har vært av avgjørende betydning for bosetningen i Sørli. Som vist i kap. 4.1., har kornavlinger vært svært usikre så det er rimelig at eksistensen har hvilt på andre føtter. Dyregravene blir derfor svært viktig, når man vil forsøke å rekonstruere bosetningsforhold i tidligere tider. Hvis man fordeler de registrerte dyregravene på antall navnegårder i nedbørfeltet, kommer man opp i et antall av 6-7 pr. gård.

Om man skal trekke fram en gruppe kulturminner det er knyttet spesiell interesse til, så må det bli de samiske kulturminnene. Sørli-vassdraget ligger i et av kjerneområdene for sørsamisk bosetning og man kjenner til fra skriftlige kilder, at her har samer holdt til seinest omkring 1500 AD. Det pågår en livlig debatt om samenes historie for tiden, og det er helt klart at de faste kulturminnene er den kildekategori som kanskje fremfor alt kan bringe debatten videre. Det er derfor knyttet stor interesse og forventning til de samiske kulturminner i Sørlivassdraget. Det er kanskje nettopp her man må lete etter de eldste vitnesbyrd om samenes historie innenfor Trøndelagsområdet. Det er ellers verdt å merke seg at av alle de registrerte kulturminner i nedbørfeltet er ca. 1/3 samiske.

Flere av kulturminnene i vassdraget kan utnyttes i pedagogisk sammenheng. Bl.a. ligger flere dyregraver slik til at de kan nåes lett, og det er liten fare for at de kan ødelegges p.g.a. slik bruk. Dette gjelder også bl.a. gravfeltet i Mebygda.

5. NATURFORHOLD.

5.1. Topografi.

Sørlivassdragets nedbørfelt utgjør 1087 km² (pluss 3,6 km² i Sverige). Dette ligger i Lierne og Snåsa kommuner i Nord-Trøndelag. Vassdraget har sitt utspring i fjellområdene mot Snåsa og renner fra NV mot SØ og inn i Sverige. En del av det største vatnet i vassdraget, Rengen, ligger således på svensk område.

Vassdraget avgrenses mot N av fjelltoppene Strifjellet (1225 m o.h.), Hestkjøltoppen (1390 m o.h.) og Storbursklumpen (1018 m o.h.). I V rammes nedbørfeltet inn av Hykkelfjellet (863 m o.h.), Urddalsfjellet (874 m o.h.), Fossdalsfjellet (1046 m o.h.) og Gaupthjørnaksla (942 m o.h.). Mot S rager Bjørkvasshatten/Guertiesgæjsie (1296 m o.h.), Midtliklumpen/Åakerebahke (1333 m o.h.) og Giebnie (1182 m o.h.) høyest.

Hovedvassdraget går gjennom flere store vatn. Mellom disse vatna skifter elvene navn. Fossdalselva renner således inn i Holden, mens Holdelva går mellom Holden og Lenglingen. Mellom Lenglingen og Uen løper Julestraumen og mellom Ulen og Rengen fører Straumen. Hovedelva får tilløp av en del store sideelver. Det gjelder Laugvikelva og Aunelva som renner ut i Holden, Guselva/Stoerenjuanajohke og Storåa/Aaresenjahke som har utløp i Lenglingen. Den uten sammenligning største tilførsel til hovedvassdraget kommer fra Inderdalsåa som i sin tur får tilløp fra Lakavasselva, Ingeldøla, Berglielva/Ohtjenjuanajohke og Holøla/Dåvnerenjahke. Inderdalsåa renner ut i Ulen. Elvestrekningen fra Hykkelfjellet til Riksgrensa er vel 50 km.

Laveste punkt innenfor nedbørfeltet er Rengen 345 m o.h. Det er ellers foretatt beregninger av den prosentvise fordeling av de ulike naturtyper innenfor nedbørfeltet (Selnes og Sæter in prep):

<u>Naturtype</u>	<u>Andel av totalarealet %</u>
Myr	22
Barskog	29
Bjørkeskog og kratt	5
Fjell	38
Vatn	6
Kulturmark	0,2

Næringsgrunnlaget er i første rekke knyttet til primærnæringene jordbruk, skogbruk og reindrift. Jakt og fiske har betydning som attåttnæring. Ellers er det noen arbeidsplasser knyttet til bergverk og bygg og anlegg. Det er ellers et turistcenter i Sørli. For hele Lierne kommune er det regnet ut at 47,3% er sysselsatt i primærnæring, 15,8% i sekundærnæring og 37,9% i tertiærnæring (Generalplan for Lierne). Dyrkajord fins stort sett rundt de store sjøene. Det er en viss tettstedsbebyggelse i Mebygda, ellers er bosetningen spredt. I Lierne kommune var det i 1978 registrert 1863 innbyggere, ca. halvparten av disse bodde i Sørli (Generalplan for Lierne).

Gjennom nedbørfeltet går Rv. 765 som fortsetter videre på på svensk side. Det er ellers bygd skogsbilveger slik at man kan hevde at vegnettet er noenlunde godt utbygd.

5.2. Geologi, jordbunnsforhold.

Fjellgrunnen i Lierne inneholder mye fyllitt- og glimmerskifer. I området langs grensa mot Snåsa, fra Sanddøla i N til riksgrensen i S, er det overveiende prekambriske bergarter, særlig gneisgranitt. I Hestkjølområdet er det en god del glimmergneis og glimmerskifer. Ifølge geologiske kart fins det en del forekomster av serpentin/olivin.

I de lavere deler av kommunen, særlig i områdene ved de store sjøene fins de største løsavsetninger. Etter materialer innsamlet av Landskogtakseringen og bearbeidet av professor J.Låg, har Lierne og Røyrvik de tykkeste løsjordlag i Nord-Trøndelag. På mer enn tredjeparten av skogarealet nedenfor skoggrensen er løsjordlaget over 70 cm tykt. De løse avleiringer er for det meste avsatt under istiden, men man har også elveavsetninger. Større løsavsetninger forekommer også i fjellområdene, ofte preget av dødistopografi og avsetninger i bredemte sjøer (Generalplan for Lierne kommune s.4).

5.3. Klima.

Det er en nedbørstasjon innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt. Denne stasjonen har vært i drift siden 1914 og man har kunnet utarbeide følgende månedsnormaler (mm nedbør):

h.o.h.J F M A M J J A S O N D ÅR
Sørli 365 56 49 45 34 30 67 75 71 62 64 45 59 657
(Nedbøren i Norge 1980).

Årsnedbøren er helt nede i 657 mm pr.år som må karakteriseres som et kontinentalt klimatrekk.

Man har ikke tilsvarende temperaturmålinger fra Sørli. Slike stasjoner har man imidlertid hatt i nabobygda Nordli som riktignok ligger litt høyere og ca. 2-3 mil lenger NNV. Det vil trolig ikke være så galt å jevnføre Sørli med Nordli i en slik sammenheng. Målestedet i Nordli er skiftet 3 ganger. På hvert sted er det foretatt målinger over 5 år. I tabellen nedenfor har jeg foretatt beregning av gjennomsnitt av disse 3 målingene. Opplysningene er hentet i "Climatological Summaries for Norway" (Bruun 1967).

	h.o.h.	TIDSRUM	J	F	M	A	M	J	J	A	S	O	N	D	ÅR
NORDLI I	401	1941-45	-9,8	-8,9	-5,6	-0,5	4,4	9,1	12,7	11,1	6,8	1,8	-2,7	-6,1	1,0
NORDLI II	408	1946-51	-9,5	-8,6	-5,6	-0,4	4,8	9,3	13,1	11,2	7,0	2,0	-2,1	-5,9	1,3
NORDLI III	403	1958-62	-10,0	-9,0	-6,4	-0,4	4,9	9,3	13,1	11,6	6,8	2,4	-2,5	-6,2	1,1
GJ. SNITT			-9,8	-8,8	-5,9	-0,4	4,7	9,2	13,0	11,3	6,9	2,1	-2,4	-6,1	1,1

Ut av denne tabellen kan man også lese kontinentale trekk med relativt kalde vintre og varme somre.

I et bosetningshistorisk perspektiv er temperatur en av minimumsfaktorene for at korn skal modnes. Det fins flere måter å beregne den nødvendige varmemengde som skal til for kornmodning. Det er således anslått at gjennomsnittstemperaturen for månedene juni-september bør være over 11°C for at kornet skal modnes (Helland 1912, 173). For Nordli kan denne gjennomsnittstemperaturen beregnes til $10,1^{\circ}\text{C}$ ut fra de data som er gjengitt ovenfor, altså under den kritiske grense.

Et annet og trolig bedre prinsipp for beregning av kornmodningsgrenser er utregning av den varmesum de enkelte kornslag krever. De tidligste byggsorter i våre dager trenger 1170 døgngrader for å modnes (Fjellbygdenes økonomiske problemer. 1958, 8). Denne varmesummen er for Nordlis vedkommende beregnet til 1015 døgngrader i den frostskadefri veksttid (Sandnes 1971, 14).

Vi kan med andre ord slå fast at Lierne er et absolutt marginalområde for kornproduksjon. Man må imidlertid regne med lokale variasjoner i klimaet i slike områder som gjør at man enkelte steder kan ha fått fram årvisse kornavlinger.

5.4. Fisk, vilt.

I Lierne kommune er det registrert over 2300 vatn på over 200 da. Så godt som alle disse inneholder én eller flere fiskearter. Av fiskeartene dominerer ørret og røye, men i enkelte vatn er det større og mindre bestander av gjedde, lake, sik og harr.

Når det gjelder vilt, så kan man hevde at bestanden er artsrik og stabil. Rovdyr er godt representert enten med faste stammer eller med streifdyr. Størst utbredelse har rev og gaupe, men også mår, mink og oter er vanlig. Som streifdyr er jerv, ulv og bjørn vanlig. Ellers har man en stor og livskraftig beverstamme og en liten stamme av grevling. Av nyttbart vilt dominerer elg, rådyr, hare, rype, storfugl og orrfugl. Nedenfor er vist beskatning av noen av disse i 1977-78 (etter Generalplan for Lierne kommune):

<u>Viltart</u>	<u>Fellingstillatelser/avskytning</u>
Elg	193
Rådyr	172
Snarefanget rype	5866
Skutt rype (Sørli)	2018
Orrfugl/Storfugl (Sørli)	<u>67</u>

6. REGISTRERINGER

6.1. Tidligere registreringer og undersøkelser.

De eldste opptegnelser om gamle kulturminner finner man i Gerhard Schønings reisebeskrivelser fra 1774 (Schønning 1979, 118f). Han har bl.a. opplysninger om jernvinneplasser, åkerreiner, tufter og ildsteder. Schønings opptegnelser hviler på eldre iakttagelser, særlig på

opptegnelser gjort av Niels Mortensen Lund, sogneprest i Snåsa 1683-95.

Man må helt fram til 1912 før det er gjort vesentlig nye iakttagelser om kulturminner. Den gang foretok Antikvarisk avdelings bestyrer ved DKNVS Muséet, Th. Petersen, en befaringsreise i Lierne. Han fant flere gravhauger i Nordli og fikk også overlevert et gravfunn fra eldre jernalder. Han fikk opplysninger om gravhauger i Mebygda i Sørli (Petersen 1923).

Like etter 2. verdenskrig ble det foretatt registrering rundt de nedste vatna i Sørlivassdraget, Rengen og Ulen, ettersom det var planlagt vasskraftutbygginger på svensk side som kunne få konsekvenser på norsk side. Ved disse registreringene ble det påvist 17 steinalderlokaliteter (Johansen 1948).

I senere tid er det foretatt registrering av dyregraver innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt. Det er således listet opp dyregraver på S-siden av Ulen, i Innerdalen og ved foten av Skardberget (Mørkved 1960, 61f).

De registrerte data er blitt utnyttet i bosetningshistoriske arbeider av flere forskere (Petersen 1923, Sandnes 1965).

Det er ellers samlet en del data om funn og kulturminner i årenes løp i DKNVS Muséet's topografiske arkiv.

I samme feltsesong som registreringene i forbindelse med 10-års vern, ble det også foretatt registreringer i forbindelse med utgivelse av Økonomisk Kartverk (Forbord og Rotmo 1980). Resultatet av disse registreringene er innarbeidet i denne rapporten.

6.2. Registreringen i forbindelse med 10-års vern av Sørlivassdraget.

De registreringene som er utført for dette prosjektet er bestemt av flere faktorer. For det første har Miljøverndepartementet definert intensjonen med undersøkelsene. Det er med henblikk på framtidig kraftutbygging undersøkelsene er iverksatt. Opplegget for registreringene hadde blitt et annet om det f.eks. var potensiell hyttebygging som var årsak til disse utredningene.

Lov om kulturminner av 9. juli 1978 nr. 50, er basis for alle registreringer av fornminner. Alle fornminnetyper som er nevnt i denne loven er fredet. Det er derfor disse fornminnene registreringene har søkt å påvise.

Disse registreringene har det vært nødvendig å tilpasse en økonomisk og tidsmessig ramme.

Den faglige innsikt har videre vært bestemmende for registreringenes utforming.

Alle disse momentene som er nevnt ovenfor, har den naturlige konsekvens at man må foreta prioriteringer i registreringsarbeidet. Det har ikke vært mulig å foreta registreringer i hele vassdraget. Registreringene i forbindelse med 10-års vernede vassdrag må derfor på ingen måte oppfattes som fullstendig. De kan gi en indikasjon på hva som fins av kulturminner.

Det er nødvendig å omtale de prioriteringer som er foretatt nærmere. Som nevnt i forrige kapittel ble det i samme feltsesong foretatt registreringer i forbindelse med utgivelse av Økonomisk Kartverk. Registreringene i forbindelse med 10-års vern ble derfor lagt til områder som i hovedsak ikke ble dekket av denne registreringen. Økonomisk Kartverk dekker de sentrale og lavereliggende områder innenfor nedbørfeltet. Slik kom de arkeologiske registreringer i dette prosjektet til å dreie seg hovedsakelig om utmarks- og fjellområder. På denne måten ville man også forsøke å oppspore kulturminner som rent statistisk hadde mindre mulighet til å bli oppdaget. Det er slik at kulturminner som ligger nær bosetningen lettere blir oppdaget som følge av større menneskelig aktivitet.

Aktuelle vasskraftutbyggingsprosjekt har hatt betydning for hvor registreringene er satt inn. Områder som kan bli neddemt eller på annen måte bli berørt av en framtidig utbygging er prioritert. Generelt kan man si at områder i en viss nærhet av elver og vann har vært "interessante" ut fra Miljøverndepartementets målsetting med registreringene.

Dette har man allikevel ikke vært blindt bundet av. Man har forsøkt å legge et vidt kulturgeografisk perspektiv på registreringene. Det er f.eks. ikke riktig å hevde at bare de fornminner som blir liggende

under vann etter en vassdragsregulering er berørt av utbyggingen. Fornminner kan ligge et godt stykke unna vannkanten og allikevel er det til syvende å sist relasjonen til vann som er utslagsgivende for plasseringen av fornminnet. Fornminner og vann er deler av et kulturlandskap. Endres landskapet endres også fornminnene.

Registreringene ble utført av en gruppe bestående av to personer som etter anvisning av den ansvarlige leder har gått over deler av nedbørfeltet.

Man har lett etter synlige så vel som ikke synlige fornminner. Til den siste gruppen hører steinalderboplasser. For å finne slike fornminner har man foretatt en rekke prøvestikk på egnede steder. Det som avslører en steinalderboplass er kombinasjonen av trekull og/eller avslag fra redskapsproduksjon i stein. En del synlige fornminner er også sjekket ved hjelp av spadestikk. Det kan f.eks. på overflaten være vanskelig å avgjøre om det dreier seg om en trekullmile eller en dyregrav. Her vil et spadestikk avgjøre dette.

Selv om man går systematisk rundt på leting etter fornminner, vil man aldri finne alle spor etter menneskelig aktivitet i terrenget. I mange tilfelle er det tilfeldigheter som avgjør om man oppdager en steinalderboplass f.eks. Derfor kan man med sikkerhet si at det innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt fins flere fornminner enn de vi har registrert. Eller sagt med andre ord: har man klart å påvise en type fornminner, er det overveiende sannsynlig at det fins flere enn de registrerte eksemplarene.

Det er på denne måten registreringene i forbindelse med 10-års vern av Sørlivassdraget må brukes. Registreringene viser et utsnitt av det som fins innenfor nedbørfeltet ikke mengden av fornminner. Dette utsnittet er heller ikke proporsjonalt etter som undersøkelsesintensiteten er ulik for de forskjellige fornminnetyper.

Registratørene har fått god hjelp av lokalbefolkningen, slik hjelp er helt uunnværlig i disse registreringene. Særlig har man hatt god hjelp i påvisning av samiske kulturminner. Det vil fave for vist å nevne alle som har gitt opplysninger, de skal imidlertid alle takkes.

Ansvarlig for registreringene har vært prosjektleder Lars F. Stenvik. Daglig leder i felt var mag.art. Kristain Pettersen med

stud.mag.art. Alf Tore Hommedal som assistent. Prosjektleder deltok to dager i felt. Det er tilsammen utført 4 ukeverk i feltregistreringer.

7. ARKEOLOGISKE KULTURMINNER

7.1. Innledning.

Lov av 9. juni 1978 nr. 50 om kulturminner hr vært bestemmende for hvilke kulturminner som er registrert. § 4 i denne loven slår fast hvilke kulturminner som er fredet. I listen gjengitt i kap. 7.2. er alle de kulturminner det har vært mulig å få rede på, ført opp.

Kulturminnene er gitt fortløpende nummerering nedstrøms vassdraget slik at oppramsingen starter i Fossdalen og ender i Ø-enden av Rengen. Kulturminnene er angitt med stedsnavn. Etter stedsnavnet/gårdsnavnet er det ført opp hvilket kartblad kulturminnet fins på. Dette firesifrede tallet med roertall I-IV etter, viser til kartbladnummer i M 711-serien, målestokk 1:50 000. Kulturminnene er så lagt det har vært mulig, stedfestet ved UTM-koordinater (for nærmere orientering om dette, se kartbladenes nedre kant). Disse koordinatene er relativt grove slik at kartfestingene blir noe unøyaktig. Det er gitt en kort beskrivelse av de enkelte kulturminner eller kulturminnefelt. Under disse opplysningene er det oppgitt kilde for opplysningene (se litteraturlista bak). Bakerst i rapporten vil man finne lokaliseringskart for de forskjellige kulturminnene. I tilknytning til kap. 4, er det utarbeidet kart som viser alle arkeologiske kulturminner i Sørli-vassdraget.

Funn er datert til arkeologiske perioder:

Steinalder	ca.1500 f.Kr.
Bronsealder	ca. 1500 f.Kr. - ca. 500 f.Kr.
Jernalder	ca. 500 f.Kr. - ca.1000 e.Kr.
Middelalder	ca. 1000 e.Kr. - 1537 e.Kr.

7.2. Registrerte kulturminner i Sørlivassdraget.

Reg.nr.	1	Fossdalen	1923 IV	UTM 170 358
- Tjæremile
Ca. 120 m NØ for en stor sving på Fossdalselva og 1,5 km fra utløpet i Holden, ligger en 6 m vid tjæremile (Forbord og Rotmo 1980).
	2.	Langvika	1923 IV	UTM 283 361
- Steinalderlokalitet og funn (T 20204).
I strandsonen SØ for Langvika er det plukket opp en del avslag fra redskapsproduksjon i stein (Pettersen 1980).
	3.	Holden	1923 IV	UTM 286 356
- Steinalderlokalitet og funn (T 20205).
Inntil trigonometrisk punkt på Ø-siden av Holden er det funnet avfall fra redskapsproduksjon av stein og trekull i prøvestikk (Pettersen 1980).
	4.	Holden	1923 IV	UTM 317 342
- Steinalderlokalitet og funn (T 20206).
På N-siden av utløpet fra Holden er det funnet avslag fra redskapsproduksjon i stein i strandsonen SV for trigonometrisk punkt (Pettersen 1980).
	5.	Holden	1923 IV	
- Jernvinneplass.
V for Aunet skal det i 1920-åra være funnet slagg fra jernutvinning (Pettersen 1980).
	6.	Aunet	1923 IV	UTM 320 348
- Dyregrav.
Det ligger en dyregrav på Aunet ved Ø-enden av Holden (Pettersen 1980).
	7.	Storfloen	1923 IV	UTM 32 33
- Dyregraver.
N for Storfloen på V-siden av Hognliruet, ligger minst to dyregraver (Pettersen 1980).

- Reg.nr.
8. Nersetra 1923 IV UTM 32 31
Dyregraver.
NV for Nersetra ligger minst 5 dyregraver på V-siden av Holdelva (Pettersen 1980).
 9. Bottenberget 1923 IV UTM 33 30
Dyregrav.
Ca. 400 m NV for Bottenberget ligger en dyregrav ned mot Holdelva (Pettersen 1980).
 10. Mattissetra 1923 IV UTM 317 284
Mulig gravhaug.
Ca. 30 m Ø for seterhusene på Mattissetra, ligger en oval forhøyning som kan være en grav (samisk?). Det er tradisjon om at det skal være en gravlegging her (Pettersen 1980).
 11. Ulland 1923 IV UTM 364 282
Jernvinne.
Ca. 180 m NØ for Lenglingen og like ved ei hytte er det registrert slagghforekomster som er rester av jernproduksjon (Forbord og Rotmo 1980).
 12. Ulland 1923 IV UTM 369 293
Dyregraver.
Ca. 180 m SV for utløpet av Kvernatjørna, ligger 3 dyregraver (Forbord og Rotmo 1980).
 13. Ulland 1923 IV UTM 358 291
Dyregrav.
Ca. 75 m ØSØ for nytt våningshus på Sandmoen av Ulland (25/12), ligger en dyregrav (Forbord og Rotmo 1980).
 14. Ulland
Funn fra stenalder (tapt).
På Myrmoen av Ulland er det funnet en kniv av grønnstein. Den har vært oppbevart på gården, men er nå kommet bort (Forbord og Rotmo 1980).

- Reg.nr. 15. Totland
Funn fra steinalder (tapt).
På Totland er det funnet en grå skiferkniv og to stein-
økser som siden er kommet på avveier (Arkivoppl.).
16. Storbursklumpen 1923 I UTM 43 35
Samisk offersted.
Ifølge gammel tradisjon skal det være et offersted oppå
Storbursklumpen (Gåsbakk 1977, 574).
17. Storbursklumpen 1923 I UTM 43 45
Varder.
På Storbursklumpen står minst to steinvarder ca. 1,5 m
høye. Vardene kan være fra den gamle leidangsordningen
(Pettersen 1980).
18. Sørli kirke 1923 II UTM 394 255
Heller.
Nedenfor Sørli kirke og ca. 15 m fra vannkanten,
ligger en heller der det er funnet trekull og dyrebein.
Her kan ha vært forhistorisk bosetning (Pettersen 1980).
19. Devika 1923 II UTM 402 251
Gravhaug.
På Kvam av Devika (27/2) er det registrert en 16 m vid
og 1,7 m høy gravhaug, ca. 150 m NNØ for husene på
gården (Pettersen 1980).
20. Granheim 1923 II UTM 40 24
Dyregrav.
I forbindelse med dyrkning i 1929, ble det igjenfylt
en dyregrav på Granheim (Mørkved 1960, 61).
21. Kampvollsetra 1923 II UTM 410 230
Steinalderlokalitet og funn (T 16736).
I Kampvollbukta er det funnet en mengde avslag fra
redskapsproduksjon i stein, dessuten skrapere, spisser
og borer (Johansen 1948).
22. Pålfjellet 1923 I UTM 46 30
Samisk offersted
På Pålfjellet skal det iflg. gammel tradisjon være et
samisk offersted (Gåsbakk 1977, 574).

- Reg.nr. 23. Vestgårdssetra 1923 I UTM 477 271
Dyregrav.
975 m Ø for seterfjøset på Vestgårdssetra, ligger en fangstgrop (Forbord og Rotmo 1980).
24. Vestgårdssetra 1923 I UTM 475 272
Dyregraver.
Ca. 675 m ØSØ for møtet mellom Storåa og Storbekken ved Vestgårdssetra, ligger tre dyregraver (Forbord og Rotmo 1980).
25. Storåa 1923 II UTM 456 255
Dyregraver og tuft.
Ca. 750 m NNØ for møtet mellom Storåa og Mustjørnbekken, er det registrert 2 fangstgroper og en rund koietuft. Her er trolig også en grop for oppbevaring av (rein)melk (Forbord og Rotmo 1980).
26. Storåa 1923 II UTM 456 254
Dyregraver.
Ca. 570 m NØ for møtet mellom Storåa og Mustjørnbekken, er det registrert 4 dyregraver (Forbord og Rotmo 1980).
27. Estil 1923 II UTM 43 22
Dyregraver.
En del dyregraver skal være igjenfylt eller fjernet i forbindelse med utbygging av boligfelt i Mebygda (oppl. v. Jon Leon Estil).
28. Estil 1923 II UTM 436 227
Gravhaug.
100 m SSØ for låven på Estil Søndre (30/1) og 120 m NV for Storåa, ligger en 10 m vid gravhaug (Forbord og Rotmo 1980).
29. Estil 1923 II UTM 435 225
Gravfelt.
Rett S for fotballbanen er det registrert et gravfelt bestående av 7 gravrøyser med tverrmål mellom 3 og 12 m (Forbord og Rotmo 1980).

- Reg.nr. 30. Hovden 1923 II UTM 432 198
Steinalderlokalitet og funn (T 16735).
På Ø-siden av utløpet fra Lenglingen er det registrert en steinalderlokalitet der det er funnet en pilespiss med tange, en enegget spiss, deler av en kvartsflekke og en del avslag (Johansen 1948).
31. Julestraumen 1923 II UTM 433 183
Dyregraver.
På V-siden av Julestraumen er det registrert et dyregravssystem bestående av minst 15 dyregraver (Alterskjær 1980).
32. Jule 1923 II UTM 435 173
Steinalderlokalitet og tapt funn.
Ca. 70 m SØ for Jule mølle er det påvist avslag fra redskapsproduksjon i stein. Her skal det ha vært funnet to steinkniver som siden er kommet bort (Forbord og Rotmo 1980).
33. Langnestangen 1923 II UTM 443 163
Steinalderlokalitet og funn (T 16728).
På Langnestangen er det funnet en del avslag fra redskapsproduksjon i stein, en skraper og en borspiss (Johansen 1948).
34. Juleshaugen 1923 II UTM 445 164
Steinalderlokalitet og funn (T 16727).
I strandkanten nedenfor Juleshaugen er det registrert en steinalderlokalitet med en del avslag fra redskapsproduksjon i stein (Johansen 1948).
35. Skåleelva 1923 II UTM 45 16
Jernvinneplass.
I 1920-åra ble det funnet en blesterplass ved Skåleelva (Pettersen 1980).
36. Holmtjørna 1923 III UTM 14 14
Gammetuft.
På SØ-siden av Holmtjørna ligger en rund-oval gammetuft (Pettersen 1980).

- Reg.nr. 37. Ingeltjørna 1923 III UTM 19 18
Gammetuft
Ved Ingeltjørna ligger en gammetuft på NØ-siden av selve tjernet (Pettersen 1980).
38. Lakavasshatten 1923 III UTM 182 255
Varde.
På toppen av Lakavasshatten skal det finnes rester etter en varde som trolig kan føres tilbake til den gamle leidangsordningen (Pettersen 1980).
39. Lakavatnet 1923 III UTM 22 24?
Dyregrav.
"Midt på Lakavatnet" skal det være en dyregrav iflg. Jon Bergli.
40. Lakavatnet 1923 III UTM 208 250
Gammetufter og samlingskru.
På en tørrelendt forhøyning på NV-siden av Lakavatnet, er det registrert to gammetufter. Ca. 300 m ØSØ for gammene var det tidligere en samlingskru for rein (Pettersen 1980).
41. Tjalbekken 1923 III UTM 25 23
Reinkru.
Ved Tjalbekken i Innerdalen er det registrert en gammel reinkru (oppl. v. P.Arvasli).
42. Guslifjellet 1923 III UTM 318 255
Varde.
På Guslifjellet står en 1 m høy steinvarde som kan være fra den gamle leidangsordningens tid (Pettersen 1980).
43. Gjersåsen 1923 III UTM 33 21
Dyregrav.
På Gjersåsen skal det være en dyregrav iflg. oppl. ved Ole Strømsmo.
44. Blåfjellet 1923 III
Dyregraver.
På Ø-siden av Blåfjellet skal det være flere dyregraver (Forbord og Rotmo 1980).

45. Blåfjellelva 1923 III UTM 31 15
Dyregraver.
På V-siden av Blåfjellelva ovenfor Storfossen, ligger
3 dyregraver (Pettersen 1980).
46. Torvkoien 1923 III UTM 314 138
Koietufter.
På en bakke ved stien har det ligget 4 samekoier
(Pettersen 1980).
47. Skardsberget 1923 III UTM 36 10
Dyregraver.
Ved Skardsberget skal det være flere dyregraver (Forbord
og Rotmo 1980).
48. Finnkrutjørna 1923 III UTM 33 10
Tuft.
Mellom Finnkrutjørna og Holmstjørna, skal det være
en hustuft av uviss alder (Forbord og Rotmo 1980).
49. Tjørndalshytta 1923 III UTM 32 12
Samisk teltplass og matbur.
Mellom Godtjørna og Finnkrutjørna har det vært en
samisk teltplass med et tømret matbur (Pettersen 1980).
50. Godtjørnmyra 1923 III UTM 31 13
Tjæremile/kullmile.
Ø for Torvkoien skal det iflg. oppl.v. Robert Ytterdal,
være en tjære- eller kullmile på Godtjørnmyra (Forbord og
Rotmo 1980).
51. Holøla 1923 III UTM 309 160
Gammetuft.
Ca. 1 km NV for Storfossen i Holøla, ligger en oval
gammetuft. Her står en hytte i dag (Pettersen 1980).
52. Nysetran 1923 III UTM 347 160
Reinkru.
Ved Nysetran fins trolig rester av en gammel reinkru
iflg. oppl.v. P.Arvasli.

- Reg.nr. 53. Bruåsfloen 1923 III UTM 36 15
Dyregraver.
Ca. 1 km S for Bruåsfloen ligger to dyregraver, elg-graver i et myrlendt område (Pettersen 1980).
54. Innerdalen 1923 II UTM 39 18
Dyregrav.
Ca. 1170 m ØSØ for vegkryss på Berglivegen er det registrert en dyregrav (Forbord og Rotmo 1980).
55. Haukberget 1923 II UTM 398 198
Dyregrav.
På N-siden av Haukberget er det registrert en dyregrav på V-siden av et lite vatn (Pettersen 1980).
56. Skraptjørnbekken 1923 II UTM 381 152?
Dyregrav.
Midt i en fjellsti som tar av fra Gravfossen(?) ligger en dyregrav (Forbord og Rotmo 1980).
57. Grimsnestangen 1923 II UTM 437 148
Steinalderlokalitet og funn (T 16729).
Ca. 160 m S for Grimsnestangen er det funnet en mengde kvartsavslag fra redskapsproduksjon i stein, flekkeskraper, kjerner, spån av grønn kvarts etc. (Johansen 1948).
58. Ulen 1923 II UTM 444 140
Steinalderlokalitet og funn (T 16730).
Ca. 1 km SSØ for Grimsnestangen er det funnet en skive med egglinje av grønn kvarts, flekkeskraper av kvarts og over 40 avslag fra redskapsproduksjon i kvarts (Johansen 1948).
59. Skålesetra 1923 II UTM 449 136
Steinalderlokalitet og funn (T 16731).
Ca. 500 m NV for Skålesetra er det funnet atskillige avslag fra redskapsproduksjon i stein, dessuten et par borspisser og en mulig kjerne (Johansen 1948).

- Reg.nr. 60. Straumnes 1923 II UTM 458 134
Steinalderlokalitet og funn (T 16732).
På Straumneset rett ved utløpet fra Ulen er det funnet
avslag av kvarts og kvartsitt samt et flintavslag
(Johansen 1948).
61. Straumnes 1923 II UTM 45 13
Dyregraver.
Ca. 300 m Ø for Straumnes, ute på neset, ligger 3-4
dyregraver iflg. grunneier (Pettersen 1980).
62. Straumnes 1923 II UTM 458 129
Dyregraver.
Ca. 400 m SØ for våningshuset på Straumnes ligger 2
dyregraver (Pettersen 1980).
63. Straumnes 1923 II UTM 454 131
Dyregrav.
Ca. 100 m SV for våningshuset på Straumnes ligger en
sammenrast dyregrav (Pettersen 1980).
64. Straumnes 1923 II UTM 454 131
Dyregrav.
Ca. 100 m VSV for våningshuset på Straumnes ligger
en dyregrav som måler 4 x 3 m (Pettersen 1980).
65. Straumnes 1923 II UTM 45 13
Funn fra steinalder (T 20100).
På Straumnes er det i forbindelse med dyrkingsarbeid
funnet en skafthulløks av stein (Pettersen 1980).
66. Straumen 1923 II UTM 467 127
Steinalderlokalitet.
På N-siden av utløpet i Rengen er det funnet stein-
redskaper og avfall fra redskapsproduksjon i stein
(Pettersen 1980).
67. Middagslia - Sundvik 1923 II UTM 44 11
Dyregravssystem.
Mellom Sundli og Middagsfjellet er det registrert et
dyregravssystem som består av minst 27 fangstgroper
(Forbord og Rotmo 1980).

- Reg.nr. 68. Sundsetran 1923 II UTM 473 114
Steinalderlokalitet og funn (T 16726).
I en liten bukt ved Sundsetran er det funnet en kvarts-
flekke og en god del avslag fra redskapsproduksjon
(Johansen 1948).
69. Sundtangen 1923 II UTM 473 104
Steinalderlokalitet og funn (T 16725).
I ei lita bukt på Sundtangen er det funnet en del av-
slag av hvit kvarts og tangepartiet av en spiss (Johansen
1948).
70. Rengenvika 1923 II UTM 477 104
Steinalderlokalitet og funn (T 16722).
Innerst inne i Rengenvika er det funnet en del avslag
fra redskapsproduksjon i hvit kvarts (Johansen 1948).
71. Yttersundtangen 1923 II UTM 478 100
Steinalderlokalitet og funn (T 16724).
Innerst inne i ei vik på Yttersundtangen er det funnet
mye avslag fra redskapsproduksjon i hvit kvarts samt
et par bore- og pilespisser (Johansen 1948).
72. Yttersundtangen 1923 II UTM 478 100
Steinalderlokalitet og funn (T 16723).
I ei lita bukt på Yttersundtangen er det funnet en
mengde avslag fra redskapsproduksjon i hvit kvarts.
Her er dessuten funnet pilespisser, flekker, borespisser,
skiver og stikkel (Johansen 1948).
73. Bosnestangen 1923 II UTM 495 098
Steinalderlokalitet og funn (T 16721).
På Bosnestangen er det funnet en del avfall fra red-
skapsproduksjon i stein hovedsakelig hvit kvarts (Johansen
1948).
74. Torkelsøya 1923 II UTM 483 092
Steinalderlokalitet og funn (T 16733).
På Torkelsøyas NV-spiss ligger en steinalderlokalitet
der det er funnet ca. 40 avslag fra redskapsproduksjon
i stein (Johansen 1948).

- Reg.nr. 75. Torkelsøya 1923 II UTM 484 093
Steinalderlokalitet og funn (T 16734).
I en liten bukt på N-siden av Torkelsøya ligger en steinalderlokalitet der det er funnet avslag fra redskapsproduksjon i stein og et par skrapere (Johansen 1948).
76. Undrumshaugen 1923 II UTM 513 116
Dyregraver.
Ved Undrumshaugen er det registrert dyregraver iflg. oppl. v. Leiv Eide.
77. Finnkrutjørna 1923 II UTM 441 084
Reinkru og gammetuft.
90 m Ø for Finnkrutjørnas N-ende ligger en gammel samle plass for rein og en koietuft (Forbord og Rotmo 1980).
78. Finnkrutjørna 1923 II
Reinkru.
På et nes som stikker ut i Finnkrutjørna er det en gammel samle plass for rein (Forbord og Rotmo 1980).
79. Finnhuslia 1923 II UTM 45 07
Dyregraver.
Det er registrert to dyregraver ca. 1 km Ø for Finnkrutjørna (Pettersen 1980).
80. Høyvollia 1923 II UTM 475 077
Dyregraver.
Ca. 1150 m N for Pedersetra er det registrert 3 dyregraver (Forbord og Rotmo 1980).
81. Styggplutten 1923 II UTM 471 072
Dyregrav.
360 m NØ for Styggpluttens Ø-bredd og 2,4 km SSV for Skogmo, ligger en dyregrav (Forbord og Rotmo 1980).
82. Styggplutten 1923 II UTM 471 069
Dyregraver.
Ca. 280 m ØNØ for Ø-bredden av Styggplutten ligger 2 dyregraver (Forbord og Rotmo 1980).

- Reg.nr. 83. Styggplutten 1923 II UTM 468 069.
Reinkru.
30 m N for N-bredden av Styggplutten ligger en gammel samle plass for rein (Forbord og Rotmo 1089).
84. Pedersetra 1923 II UTM 476 062
Dyregrav .
Ca. 525 SSØ for Pedersetra er det registrert en dyregrav (Forbord og Rotmo 1980).
85. Linnessetran 1923 II UTM 488 052
Dyregraver.
Ved Linnessetran skal det finnes flere dyregraver (oppl. Jon Arvassli).
86. Rolandbrenna 1923 II UTM 495 040
Reinkru.
Ca. 825 m Ø for Kariplutten på N-siden av Rolandbrenna ligger en reinkru (Forbord og Rotmo 1980).
87. Grensevika 1923 II UTM 535 077
Steinalderlokalitet og funn (T 16720).
På en sandbanke i Grensevika er det funnet en del avslag fra redskapsproduksjon i stein og et par usikre skrapere (Johansen 1948).
88. Grensevika 1923 II UTM 536 078
Steinalderlokalitet og funn (T 16719).
På en sandbanke i Grensevika er det funnet redskap av hvit kvarts og en del avfall fra redskapsproduksjon i stein (Johansen 1948).
89. Store Strivatn 1923 I UTM 53 26?
Samisk offersted.
På NØ-siden og ca. 1,5 km fra Store Strivatn, er det funnet et samisk offersted (Pettersen 1980).
90. Store Strivatn 1923 II UTM 515 250
Reinkru.
På en ødde på N-siden av Store Strivatn ligger en gammel reinkru på Finnkrutangen (Forbord og Rotmo 1980).

- Reg.nr. 91. Gravklumpen 1923 II UTM 50 22
Dyregraver.
I et område rett SV for Gravklumpen ligger minst 2 dyregraver (Pettersen 1980).
92. Langvatnet 1923 III UTM 33 08
Samisk leirplass.
Rett NV for Langvatnet har det vært en stor samisk leirplass ifølge opplysninger av Paulus Arvassli (Pettersen 1980).
93. Sundknulen 1923 III UTM 367 068
Merkeplass for rein.
På Sundknulen en tange ut i Langvatnet, er det en gammel merkeplass for rein (Pettersen 1980).
94. Jutehatten 1923 II UTM 378 030
Samisk offerplass.
På Jutehatten skal det være en steinrøys med beinrester av rein som trolig er et samisk offersted. Kjent allerede i 1863 (Forbord og Rotmo 1980).
95. Langvassåa 1923 II UTM 401 050
Samisk matbur.
Ca. 400 m S for Langvassåa står et samisk matbur av laftet gran med torvtak. Buret har tidligere stått i Arvasslia og må være langt mer enn 100 år gammelt (Pettersen 1980).
96. Langvassåa 1923 II UTM 401 050
Gammetuft.
Ca. 400 m S for Langvassåa og like ved Paulus Arvassli's hytte, ligger en gammetuft (Pettersen 1980).
97. Arvasslia 1923 II UTM 42 01
Gammetuft.
I utmark ved veien fra Arvasslia til Arvatnet ligger en gammetuft (Pettersen 1980).
98. Arvasslia 1923 II UTM 432 011
Samisk gårdsanlegg.
I Arvasslia har det siden 1750-tallet vært et samisk gårdsbuk med jordbruk og husdyrhold som tilleggsnæring til reindrift (Forbord og Rotmo 1980).

Reg.nr. 99. Tølløvsetra

Dyregraver.

Ved Tølløvsetra skal det være flere dyregraver iflg. opplysninger ved Jon Arvassli.

100. Høkbergmyran 1923 II?

Dyregrav?

På Høkbergmyran er det registrert en usikker vannfylt dyregrav (Forbord og Rotmot 1980).

8. ARKEOLOGISKE VERNEVERDIER I SØRLIVASSDRAGET

8.1. Innledning.

I dette kapitlet vil det bli gitt en oversikt over de forskjellige verneverdier i vassdraget. For oversiktens skyld presenteres disse i grupper av kulturminner. Dette er på mange måter en kunstig oppsplitting. Kulturminner eksisterer i relasjon til hverandre. Kulturhistorie er derfor noe mer enn den matematiske summen av materielle levninger etter mennesker.

Samtidig som kulturminner eksisterer i forhold til hverandre, eksisterer de i forhold til naturen. Naturen har vært eksistensgrunnlaget for de mennesker som har livnært seg i et områe. Det er derfor helt naturlig at dette avhengighetsforhold også avspeiles i kulturminnene. Når kulturminner oppfattes som verneverdige, er det ut fra oppfatningen at de skal kunne fortelle om menneskenes historie eller sagt med andre ord, menneskenes tilpasning til naturen gjennom tidene. For å forstå dette er studiet av relasjonene som er nevnt ovenfor, helt essensielle. At dette oppfattes som viktig i dagens samfunn, går klart fram i Lov om kulturminner av 9. juni 1978 nr. 50, der det slås fast i §1 at lovens formål er å verne og ta vare på våre kulturminner.

For forskningen vil kulturminnene være det datagrunnlag man må ha for å kunne skrive kulturhistorie. Det kan f.eks. være grunnlag for bosetningshistorie rent lokalt, eller i en større sammenheng: Regio-

nalt eller nasjonalt. Ettersom forskning på dette området stadig gjør nyvinninger, vil det alltid være behov for gang på gang å gå tilbake til primærmaterialet og teste nye idéer. I en slik aktiv forskningsprosess sier det seg selv at det er viktig at grunnlagsmaterialet finnes intakt.

Kulturminner kan også som enkeltmonument, sies å ha stor verneverdi. Det kan f.eks. dreie seg om kulturminner av spesiell symbolsk verdi. Ellers må man slå fast det prinsipp som gjelder alt kulturminnevern: Det er viktigere å bevare større helheter enn enkeltobjekter.

Kulturminnenes pedagogiske verdi kan omfatte flere typer bruk: De kan nyttes i forbindelse med undervisning i skolen, i lokalhistorisk arbeid, som ekskursjonsformål for studenter osv. Man kan også i enkelte tilfelle peke på at mange kulturminner er turistmål. Forutsetningen for at de skal kunne brukes på en slik måte, er at kulturminnene er noenlunde lett tilgjengelig og at de er i skikkelig stand.

Kulturminnenes verneverdi kan avhenge av om det er spesielle eller sjeldne kulturminner man står ovenfor. På den annen side er man også interessert i å bevare kulturminner som er alminnelige eller typiske for området. Det er f.eks. uheldig at man bare tar vare på svært store og dominerende gravhauger, mens mindre og mer typiske for området blir fjernet. Dette vil endre verdien av kildene til kulturhistorien radikalt.

8.2 Steinalderlokaliteter.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
2	Langvika	66	Straumen
3	Holden	68	Sundsetran
4	Holden	69	Sundtangen
21	Kampvollsetra	70	Rengenvika
30	Hovden	71	Yttersundtangen
32	Jule	72	Yttersundtangen
33	Langnestangen	73	Bosnestangen
34	Juleshaugen	74	Torkelsøya
57	Grimsnestangen	75	Torkelsøya
58	Ulen	87	Grensevika
59	Skålesetra	88	Grensevika
60	Staumnes		

Det er altså registrert 23 steinalderlokaliteter innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt. Man må ha lov til å anta at det fins atskillig flere ettersom det er svært vanskelig å finne slike kulturminner. I sammenligning med andre 10-års vernede vassdrag innenfor DKNVS Muséet's ansvarsområde, må dette sies å være et høyt antall. Man har ingen sikre dateringer fra disse boplassene så det er nødvendig med mer omfattende undersøkelser for å fastslå når disse var i bruk. Man kan imidlertid notere at det er funnet tanger av skiferspisser på boplassen ved Straumen (reg.nr. 66). Dette kan indikere yngre steinalder (ca. 3500-1500 f.Kr.). Ellers er det fremfor alt kvarts- og kvartsittavslag som dominerer på disse boplassene. Dette er et trekk som er typisk for innlandets steinalder. Flint er et sjeldent råstoff som man ikke har naturlig tilgang til i de indre strøk. På boplassene i Sørli er flint et absolutt unntak. Flint må man ha bragt med seg fra kysten eller fra Sør- Skandinavisk område.

Et felles trekk for alle boplasser er at de synes å være strandbundet. Det skulle tyde på at vannveiene har vært hovedkommunikasjonsåre. Trolig er det jegere som har streifet om som har slått leir langs strendene på jaktturer. På noen av boplassene er det funnet skrapere som forteller at skinntilbredning har vært en del av aktiviteten.

Under registreringene i forbindelse med 10-års vern av Sørlivassdraget ble det funnet en såkalt båtøks (reg.nr. 65, Straumnes). Slike båtøkser knyttes gjerne sammen med en befolkning som har ernært seg helt eller delvis ved husdyrhold/åkerbruk. Det kan være en indikasjon på at husdyrhold og/eller åkerbruk er introdusert i Sørli allerede i yngre steinalder. Pollenanalyser som er utført i forbindelse med forundersøkelser i Sanddølavassdraget, nærmere bestemt ved Laksjøen i Nordli, kan understøtte en slik antagelse (Selvik 1981).

Det er knyttet atskillige problemstillinger til de registrerte boplassene. Vi har allerede vært inne på dateringsspørsmålet. Det vil også være av interesse å få klartlagt bosetningsmønstret. Er det sagt på en annen måte permanente bosteder man har registrert eller det stasjoner innenfor et system av forflytninger? Det vil videre være av interesse å få klartlagt hvor disse folkene har hentet impulser eller hatt kontakter. Vassdraget drenerer mot Ø og den naturlige kontakt-

vei er mot Sverige. På den annen side er det atskillig kortere til fjord og sjø mot V.

For å finne ut av slike problemstillinger er det nødvendig med omfattende undersøkelser. Det er derfor viktig at så mange som mulig av de registrerte boplasser blir bevart slik at man i ettertiden kan teste de hypoteser man måtte ha mot de fysiske etterladenskaper.

8.3. Heller.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
18	Sørli kirke.

Rett ned for Sørli kirke er det registrert en heller med kulturspor. Det ble således funnet en del trekull og dyrebein i et prøvestikk. Det er imidlertid klart at det må foretas nærmere undersøkelser for å fastslå om kultursporene skyldes bosetning.

Bosetning i slike hellere er ellers kjent fra andre kanter av landet, særlig langs kysten. I de tilfelle man har foretatt utgravninger på slike boplasser, har man kunnet konstatere at folk har bodd i hellere fra steinalder til langt inn i jernalderen, man har endog funnet hellere som har vært bebodd i vikingtid.

Helleren ved Sørli kirke må ha vært et utmerket tilholdsted. Den ligger ca. 3 m over vannstanden i Lenglingen og ca. 15 m fra vannkanten. Den har med andre ord ligget tett inntil hovedkommunikasjonsåren i eldre tider. Hvis det har vært bosetning i helleren i steinbrukende tid, er det klart at den skiller seg fra alle de andre steinalderlokalitetene man har kunnet registrere (kap. 8.2). Det vil derfor være av stor vitenskapelig interesse å sammenligne disse to kategoriene. Man kan følgelig si at det er knyttet spesielle verneinteresser til helleren ved Sørli kirke.

8.4. Dyregraver.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Antall</u>
6	Aunet	1
7	Storfloen	> 2
8	Nersetra	> 5
9	Bottenberget	1
12	Ulland	3
13	Ulland	1
20	Granheim	1
23	Vestgårdssetra	1
24	Vestgårdssetra	2
25	Storåa	2
26	Storåa	4
27	Estil	> 2
31	Julestrømmen	15
39	Lakavatnet	
43	Gjersåsen	1
44	Blåfjellet	> 2
45	Blåfjellelva	3
47	Skardsberget	> 2
53	Bruåsfloen	2
54	Innerdalen	1
55	Haukberget	1
56	Skrapptjørbekken	
61	Straumnes	4
62	Straumnes	2
63	Straumnes	1
64	Straumnes	1
67	Middagslia - Sundvik	27
76	Undrumshaugen	> 1
79	Finnhuslia	2
80	Høyvollia	3
81	Styggplutten	1
82	Styggplutten	2
84	Pedersetra	1
85	Linnessetran	> 2
91	Gravklumpen	> 2
99	Tølløvsetra	> 1
100	Høkbergmyran	1?

På 37 lokaliteter er det således registrert minst 105 dyregraver. Vi må ha lov til å anta at det fins atskillig fler enn de som er registrert i løpet av et par uker. Antallet er i alle fall høyt. Hvis man deler antallet dyregraver på antall navnegårder i Sørli (16) så får man som resultat at det er 6,6 dyregraver pr. navnegård. Det skulle fortelle hvor stor betydning dyregravsfangst må ha hatt.

Man har registrert såvel enkeltstående dyregraver som større system. Det langt største er det sammenhengende system som går fra Middagslia til Sundvik. Her er hele den skogkledte lia på S-sida av Rengen effektivt sperret av. Hvis alle gravene var holdt i stand måtte dette anlegget være svært effektivt. Det er interessant å merke seg at man på Straumnes som ligger tett ved den nedre ende av dyregravssystemet, har registrert flere steinalderboplasser (og dyregraver) og her er det også gjort funn av en skafthulløks av stein. Man kan knapt slutte noen direkte forbindelse mellom steinalderfunnene og dyregravene, men vi kan i alle fall se at dette stedet har hatt betydning i lange tider for bosetningen.

Alle de registrerte dyregravene er av den såkalte jordgravde typen. Så langt det har vært mulig å kontrollere ser det ut til at det er elg man først og fremst har anlagt gravene for. Vi er riktignok i et område der rein alltid har vært, men de registrerte dyregravene ligger alle i skogsområder og i trekkruten for elg.

Det har til tider vært knyttet spørsmål av etnisk karakter til slike dyregraver. Den jordgravde typen har således blitt kalt "samisk" i motsetning til en steinmurt sørnorsk type. Det er umulig å si noe om disse spørsmål ut fra registreringene i Sørli. Vi vet at det har vært samer i området seinest ca. 1500, men samtidig forteller gravhauger og gårdsnavn oss at det har vært en norrøn befolkning i området i jernalderen.

Det er foretatt få utgravninger av dyregraver i Trøndelag, Vi vet derfor svært lite om omfanget av slik fangst til forskjellig tid. I en bygd som Sørli vil studiet av dyregraver være vesentlig om man skal kunne forklare bosetningens karakter. Vi kan derfor hevde at det er knyttet klare forskningsinteresser til denne gruppen kulturminner. Dyregraver er også av de kulturminnekategorier som egner seg godt i undervisningssammenheng. Flere av de registrerte dyregravene

ligger slik til at de med letthet kan trekkes inn i pedagogisk sammenheng.

8.5. Gravhauger, -røyser.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Antall</u>
10	Mattissetra	1 ?
19	Devika	1
28	Estil	1
29	Estil	7

På 4 steder er det altså registrert 10 gravhauger/røyser. Det er foretatt en ettergravning i en av røysene på Estil (Møllarhus 1954). Her ble det ikke gjort funn som kan datere graven sikkert. Man observerte imidlertid en phallos-lignende stein som, hvis det virkelig dreier seg om en slik, kan indikere eldre jernalder (før ca. 600 e.Kr.). Det er imidlertid rimelig å anta at de fleste av de registrerte gravhauger/ røyser er fra yngre jernalder.

Disse gravhaugene er vitnesbyrd om den norrøne bosetnings ytterste utstrekning i Trøndelagsområdet. Som påpekt i et tidligere kapittel (kap. 5.3.) må Sørli ha vært et absolutt marginalområde for kornproduksjon. Næringsgrunnlaget for bosetningen i jernalderen må ha hvilt på andre føtter enn åkerbruk. Alle de registrerte dyregravene kan være indikasjoner på at jakt har vært en vesentlig del av livsgrunnlaget. Beiteforholdene har til alle tider vært gode, så husdyrhold har sikkert vært svært viktig.

Vi ser ellers at de registrerte gravhauger ligger på gårder som man uten videre må anta er gamle. Estil og Devika må være gamle navn som i det minste må gå tilbake til middelalderen. Estil er et enestående navn som trolig er av svært høy alder.

Man må ha lov til å tro at gravhaugene reflekterer fast gårdsbosetning i Sørli i jernalderen. Det gravmateriale som måtte finnes i gravhaugene vil være helt vesentlig om man vil forstå bosetningens karakterer. Gravmaterialet reflekterer vanligvis næringsgrunnlaget på en gård. De døde har fått med seg ting de har trengt til livets opphold i graven. Fra andre områder i Trøndelag ser man f.eks. at innslaget av jaktpiler i graver øker dess lengre bort fra gode jord-

bruksområder man kommer.

Gravmaterialet forteller også om eventuelle kontakter bygder imellom. Det vil være av interesse å få vite hvilke kontakter jernalderssamfunnet i Lierne hadde. Topografisk er man på andre siden av grensefjellene, men avstandsmessig er trønderske jernaldersbygder (Snåsa, Grong) nærmere. Fremfor alt har kontakten med Snåsa vært av betydning i historisk tid, men har det alltid vært slik? Her kan gravmaterialet kanskje kunne gi antydninger.

Som miljøfaktor er det helt åpenbart at gravminnene er en svært viktig del av det kulturpåvirkede landskapet. De er som åkrene, beitene, veiene og gårdene bevis på menneskers aktivitet i området opp gjennom tidene. Svært ofte ligger gravminnene på dominerende punkt i terrenget. På høydedrag, på en odde eller et nes eller på tunet til en gård. Det er tydelig at dette var noe som skulle sees.

Etter alt å dømme har gravhaugene vært faste element i det forhistoriske gårdssamfunn. Det var noe som hørte med på linje med fjøs, smie, stabbur osv. Det er ting som tyder på at gravhauger kan ha vært åsted for fedrenekult.

At gravhaugene har vært oppfattet som viktige element i kulturlandskapet også i eldre tider, ser man i en del middelalderkilder. Det å være såkalt "haugodelsmann" var gjevt. Dvs. man måtte kunne regne opp forfedrene sine tilbake til de menn som var gravlagt i haug på gården sin. På denne måten ble gravhaugene et monument over en av de mest rotfaste rettsoppfatninger i Norge: Odelsretten.

Gravhauger blir ofte brukt i undervisningsøyemed. Ettersom dette ofte er ruvende og lett tilgjengelige kulturminner egner de seg utmerket til slikt. Gravhauger er ekskursjonsmål for folk med ulike "ambisjonsnivå". De tjener således som studieobjekt for spesialister som arkeolog- og historiestudenter, såvel som elever i grunnskolen. Opplevelsen av et gravminne er sikkert like forskjellig som de mennesker som ser dem, men det er like fullt viktig at flest mulig gravminner kan bevares for ettertiden, slik at man også i framtiden kan oppleve den hedenske gravskikk.

For en arkeolog er gravminnene av de aller viktigste element når man forsøker å rekonstruere forhistorien. Ikke bare gravgodset;

gjenstandene den døde har fått med i graven er av interesse, det kan i mange tilfelle være like viktig å få rede på detaljer i gravleggingsmåten: likbehandlingen (brent/ubrent), orientering av den døde, gravkiste, haugens oppbygging osv. Dette er ting som kan fortelle om menneskers forestillingsverden og religion og ikke minst kan de fortelle om endringer og påvirkning i seder og tro.

8.6. Jernvinneplasser.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
5	Holden
11	Ulland
35	Skåleelva

Man har altså fått opplysninger om 3 jernvinnelokaliteter i disse registreringene. Vi må ha lov til å tro at det fins atskillig flere. Ingen av de registrerte anleggene er undersøkt i forbindelse med feltarbeid, så det er vanskelig å si noe om størrelsen på jernvinneplassene eller hvilke type de måtte tilhøre. Følgelig kan man heller ikke si noe om alderen, men det ville være overraskende om de ikke går tilbake til middelaldren i det minste.

I et samfunn der selvforsyning var en nødvendighet var det å fremstille jern selv påkrevet. I Sørli fins både jernholdige myrer og skog nok til brendsel så forholdene lå godt til rette for jernutvinning.

En nærmere undersøkelse av disse jernvinneplassene vil ikke bare kunne fortelle når denne prosessen ble drevet, men også om samfunnsforhold i bygda. Bare et par jernvinneplasser i Trøndelag er tidligere fagmessig undersøkt, så dette er en type kulturminner man i framtiden nok vil undersøke nærmere.

8.7. Varder.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
17	Storbursklumpen
38	Lakavasshatten
42	Guslifjellet

Det er noe usikkert om disse 3 vardene kan føres tilbake til middelalderen, men det er i alle fall interessant å studere plasseringen. Fra Lakavasshatten kan man se ned til Snåsa; på Guslifjellet er det utsikt til Lakavasshatten og bebyggelsen i Sørli. Fra Storbursklumpen kan man se over til Nordli. Her har man med andre ord et kommunikasjonssystem som må ha fungert effektivt.

Hvis dette vardesystemet kan følges tilbake til middelalderen forteller det at det må ha vært en betydelig bosetning her, dessuten at den naturlige kommunikasjonslinje har gått til Snåsa. Tilhørigheten til Norge har også den gang vært klar.

8.8. Tjæremiler.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
1	Fossdalen
50	Godtjørnmyra

Det er høyst sannsynlig slik at ingen av de registrerte tjæremilene omfattes av lov om kulturminner, dvs. er eldre enn ca. 1500 e.Kr. De tas allikevel med her i denne rapporten som de kulturminner de tross alt er. Utvinning av tjære har i lange tider vært en viktig og nødvendig attåtnæring. Tjære kunne omsettes og det skaffet i sin tur penger til å betale skatt (i tider det var nødvendig), dessuten måtte hus og forskjellig redskap behandles med tjære for å tåle vær og vind.

Tjæremila i Fossdalen er 6 m vid og tilhører den vanlige runde tjæremiletypen. Her er også spor etter avtapping av tjære.

Omfanget av tjæreutvinning i Sørli kan man ikke si noe om før det er foretatt mer omfattende registreringer og undersøkelser.

8.9. Koie- og gammetufter, teltplass.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Antall</u>
25	Storåa	1
36	Holmtjørna	1

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Antall</u>
37	Ingeltjørna	1
40	Lakavatnet	2
46	Torvkoian	4
48	Finnkrutjørna	1
49	Tjørndalshytta	1
51	Holøla	1
77	Finnkrutjørna	1
92	Langvatnet	> 1
96	Langvassåa	1
97	Arvasslia	<u>1</u>
		<u>>16</u>

På 12 steder er det registrert minst 16 gammetufter, koietufter eller teltplasser. Sørli er et av kjerneområdene for sørsamisk reindrift. Man må derfor forvente at det fins en mengde kulturminner fra denne reindriftskulturen i fjellområdene innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt. Problemet er å finne alle disse kulturminnene. Samene har lagt sin flid i å ikke etterlate seg spor i naturen. For arkeologer som er avhengig av slike spor, er det derfor problematisk å lokalisere deres tilholdssted. Man er i stor grad avhengig av muntlig tradisjon om gamle koietufter o.l. Man skulle tro at så store innretninger som en gamme skulle kunne etterspores ganske lett etter at den var falt sammen. Det har imidlertid vist seg at i et så frodig og vegetasjonsrikt område som Trøndelag, så vil koietufter i løpet av få år være helt overgrodd og gå i ett med naturen. Når så disse gammene på ingen måte ligger dominerende til i terrenget, men heller tilbaketrukket og skjult, er det ikke lett å finne restene av slike gammer. På bakgrunn av disse metodiske forhold må de 16 registrerte gammetuftene sies å være et høyt tall. Vi må i alle fall kunne slutte at det reelle tall må være meget høyt.

I den senere tid har diskusjonen bølget høyt om sørsamenes historie. I skriftlige kilder vet vi at samene har holdt til i Lierne omkring år 1500. Spørsmålet er hvor lenge før 1500 har samene hatt tilhold her. Forenklet kan man si at det er to oppfatninger av dette. For det første hevdes det at Svartedauen førte til avfolkning i fjellbygder i Trøndelag som muliggjorde en samisk fremrykking mot S. Altså at

samene har flyttet inn i Trøndelag i seinmiddelaldren og de nærmest følgende hundreår. Mot dette hevdes fra annet hold at samene har vært i disse områdene "alltid" eller "svært lenge".

Ett er i hvert fall sikkert: Man kan ikke forvente at det fins flere skriftlige kilder enn de som allerede er kjent som kan oppklare sørsamenes historie. Her kommer derimot kulturminnene inn som et stort datapotensiale som enda på det nærmeste er ukjent. Det er svært rimelig å anta at nye bidrag til sørsamenes historie nettopp vil komme fra arkeologien. På bakgrunn av dette vil de samiske kulturminnene i Sørlivassdraget være av stor vitenskapelig interesse.

Også for samene selv spiller kjennskapen til kulturminnene en stadig større rolle. Behovet for en identitet er nøye knyttet til et folks historien. I den norrøne kultur har alltid historien vært av vital betydning og holdt fram i selvstendighetskamp. Dette skjedde f.eks. i 1814 da det var påkrevet å vise at Norge var en nasjon. Det samme skjedde i 1905. Det var ingen tilfeldighet at utgravningen av Osebergskipet fant sted samtidig med unionsoppløsningen. - På samme måte vil de samiske kulturminner være med på å gi en minoritetskultur identitet.

I den senere tid er også samiske kulturminner trukket inn i juridiske vurderinger. Dette har særlig skjedd i diskusjoner omkring eiendomsrett/bruksrett. Vi skal ikke dvele ved dette her, men bare slå fast at det er knyttet interesse til kulturminnene også på dette feltet.

8.10. Reinkru.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
40	Lakavatnet	83	Stygglutten
41	Tjalbekken	86	Rolandsbrenna
52	Nysetran	90	Store Strivatn
77	Finnkrutjørna	93	Sundknulen
78	Finnkrutjørna		

Det er følgelig registrert 9 reinkru innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt. Reinkru er altså oppsamlingsplasser for rein, der reinen ble skilt, merket og slaktet. De eldste reinkruene var laget av bjørkeris o.l. som stengselsgjerder. I slike reinkruer foregikk i eldre tider også melking av rein.

Reinkruer vil etter noen år bli svært vanskelig å etterspore ettersom alt organisk materiale i gjerdene forsvinner. I dag kjennes knapt en eneste reinkru som viser hvorledes de har sett ut, men det fins gamle fotografier som kan dokumentere hvorledes de var laget.

Reinkru er i likhet med gammetufter, sikre vitnesbyrd om den gamle reindriftskulturen. Man kan derfor bruke de samme verneargumenter på denne typen kulturminner.

8.11. Samiske offersteder.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
16	Storbursklumpen
22	Pålfjellet
89	Store Strivatn
94	Julehatten.

4 offersteder innenfor Sørlivassdragets nedbørfelt må kunne sies å være mye. Disse offerstedene synes å være nokså forskjellige. Ved Strivatn er det reist store steinheller som danner en rund, spiss bygning på et par meters høyde, nokså lik en gamme. På Pålfjellet står det en stor stein som samene ofret reinsdyr på. Her møttes samer både fra norsk og svensk side (Gåsbakk 1977, 574). På Storbursklumpen ble reinsdyr kastet utfor den bratte S-skrenten. Det er videre sagt at samer som ble gamle og ikke lenger greide å følge med den øvrige familie under flytting, ble satt i en pulk og styrtet utfor Storbursklumpen.

Disse offerstedene er vitnesbyrd om samenes gamle religion. Hvor lenge det har foregått ofringer her eller når de opphørte, er vanskelig å si. Vi må tro at ofringer har fortsatt selv etter at samene var kristnet i navnet. En del svenske offerplasser er undersøkt arkeologisk, og det har gitt et overveldende funnmateriale. Noe tilsvarende er ikke gjort på norsk side. Det er også et spørsmål om det overhode er ofret tilsvarende gjenstander på de sørsamiske offerstedene. Eventuelle beinrester vil ved en undersøkelse kunne aldersbestemmes ved ¹⁴C metoden og således gi en pekepinn på alderen. I alle fall er det mye ugjort rent arkeologisk på slike offersteder og av den grunn kan man også si at det er knyttet verneinteressser til dem. Framfor alt er verneverdien knyttet til symbolverdien for den samiske kultur.

8.12. Samisk gårdsanlegg.

Reg.nr. 98, Arvasslia har vært et samisk gårdsanlegg helt siden 1700-tallet. Her har man holdt noen husdyr i tillegg til reindrift. Anlegget er således et vitnesbyrd om et kombinert næringsgrunnlag med lange tradisjoner. Vår oppfatning av den samiske kultur bygger nokså ensidig på reindriften. I dag vet vi at bare en liten del av den samiske befolkning lever av reindrift. Slik har det vært i lange tider. Lenger N i landet har sjøsamene f.eks. vært en stor befolkningsgruppe som bl.a. har livnært seg av jordbruk og fiske. Innenfor det sørsamiske området har også næringsgrunnlaget for samene vært differensiert. Gårdsanlegget på Arvasslia kan stå som eksponent for en slik differensiering.

8.13. Samiske matbur.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>
49	Tjørndalshytta
95	Langvassåa

Det er registrert to samiske matbur innenfor Sørlivassdraget som kan være eldre enn 100 år. I slike matbur har samene lagret mat i forbindelse med flyttinger. Burene har gjerne stått på høye stolper eller man har brukt trestammer som fundament. Dette har man gjort på grunn av åtseldyr.

Det fins svært få bevarte samiske stabbbur innenfor det sørsamiske området. Dagens reindrift har ikke bruk for slike stabbur så det er et tidsspørsmål før alle er borte. Verneverdien av de igjenværende må derfor sies å være stor.

Buret ved Langvassåa er laget av laftet gran med torvtak. Buret er fraktet fra Arvasslia.

8.14. Oppbevaringssted for reinmelk.

Reg.nr. 25, Storåa.

I nærheten av en koietuft ved Storåa er det registrert en rektangulær nedskjæring i jorda som trolig er et oppbevaringssted for rein-

melk. Dette var noe som var helt vanlig på samiske boplasser den tid man melket rein. Her kunne melka oppbevares kjølig over lengre tid. Man må regne med at det fins slike oppbevaringssteder for reinmelk rundt alle de registrerte gammetuftene. Likeledes er det grunn til å anta at det fins beingjemmer rundt boplassene. Samene har alltid samlet opp bein fra måltidene og stukket dem bort under steiner i ur osv.

9. FUNN FRA STEINALDER.

<u>Reg.nr.</u>	<u>Sted</u>	<u>Mus.nr.</u>
2	Langvika	T 20204
3	Holden	T 20205
4	Holden	T 20206
14	Ulland	Tapt
15	Totland	Tapt
21	Kampvollsetra	T 16736
30	Hovden	T 16735
32	Jule	Tapt
33	Langnestangen	T 16728
34	Juleshaugen	T 16727
57	Grimsnestangen	T 16729
58	Ulen	T 16730
59	Skålesetra	T 16731
60	Straumnes	T 16732
65	Straumnes	T 20100
68	Sundsetran	T 16726
69	Sundtangen	T 16725
70	Rengenvika	T 16722
71	Yttersundtangen	T 16724
72	Yttersundtangen	T 16723
73	Bosnestangen	T 16721
74	Torkelsøya	T 16733
75	Torkelsøya	T 16734
87	Grensevika	T 16720
88	Grensevika	T 16719

10. LITTERATUR.

- Alterskjær, K. 1980: Befaringsrapport i forbindelse med planlagt grustak ved Julestraumen 10.6.1980. Manusk. DKNVSM.
- Bruun, I. 1967: Climatological Summaries for Norway. Standard Normals 1931-60 of the air temperature in Norway. Det norske meteorologiske institutt Oslo 1967.
- Fjellbygdenes økonomiske problemer 1958: Innstilling fra komitéen til undersøkelse av Fjellbygdenes økonomiske problemer, Landbruksdepartementet 1958, 8.
- Forbord og Rotmo 1980: Registreringer i forbindelse med utgivelse av Økonomisk Kartverk. Manusk. DKNVSM 1980.
- Generalplan for Lierne kommune (udatert).
- Gåsbakk, E. 1977: Sørli. Norges bebyggelse. Nordlige seksjon. Herredsbindet for Nord-Trøndelag Midtre del. Opptrykk. Trondheim 1977.
- Helland, A. 1912: Tregrændser og Sommervarmen. Tidsskrift for Skogbruk. Kr.a. 1912.
- Johansen, E. 1948: Innberetning over arkeologiske undersøkelser langs sjøene Rengen, Ulen og Lenglingen. Manus. 1948 DKNVSM.
- Møllarhus, K.R. 1954: Utgravning av en røys på Estil nordre. Manus. DKNVSM 1954.
- Mørkved, K.L. 1960: Fangstgraver i Nord-Trøndelag. DKNVSM, årbok 1960.
- Nedbøren i Norge 1980: Nedbøren i Norge. Det norske meteorologiske institutt, avd. for hydrometeorologi. Datautskrift 1980.
- Petersen, Th. 1923: Av en fjellbygds saga. Nord-Trøndelag historielags årbok for 1923.
- Pettersen, K. 1980: Registreringsrapport i forbindelse med 10-års vern av Sørlivassdraget. Manusk. DKNVSM 1980.

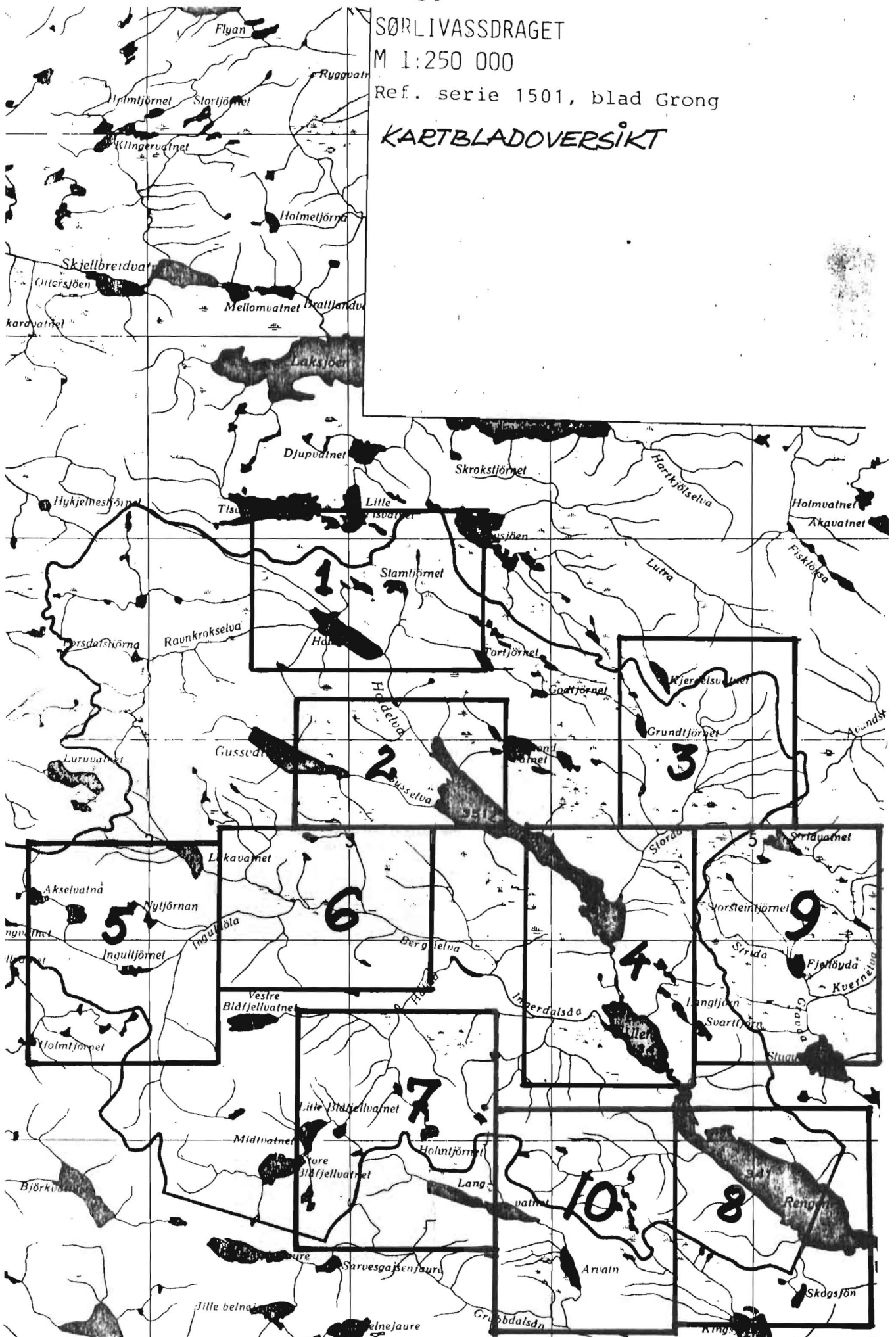
- Sandnes, 1965: Namdalens historie til år 1600. Namsos 1965.
- Sandnes, J. 1971: Ødetid og gjenreisning. Oslo-Bergen-Tromsø 1971.
- Schøning, G. 1779: Reise som giennen en Del af Norge i de Aar 1773, 1774, 1775 paa Hans Majestets Kongens Bekostning er gjort og beskreven. Bd.II, Trondheim 1779.
- Selnes, M. og Sæther, B. (In prep.): Flora og vegetasjon i Sørlivassdraget, Lierne. K.norske Vidensk.Selsk.Mus. Rapport Bot.ser.
- Selvik, S.F. 1981: Pollenanalytiske undersøkelser. Arkeologiske undersøkelser i Sanddøla og Luru-vassdragene. Årsrapport 1981. Red. K.Pettersen. Manusk. DKNVS 1981.

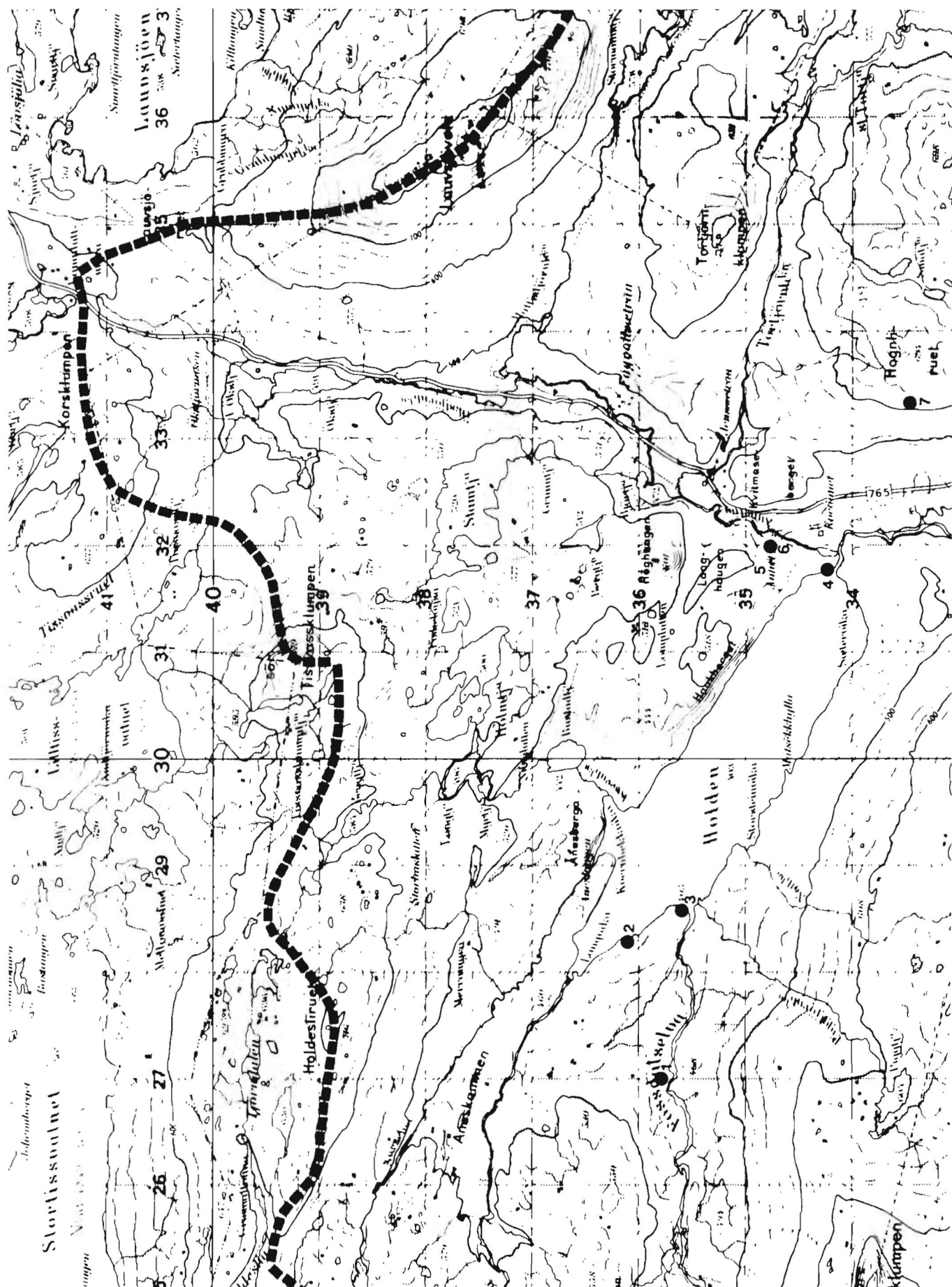
Grense. Boundaries

Riks med røys og merke	International with markers	++ + + + + +
Fylke, Kommune	County, District	++ + + + + +
Sokn, Statsallmenning	Parish; Crown land	++ + + + + +
Kirke/Kyrkje	Kapell, Gravplass	Church, Chapel, Cemetery
Skole, forsamlingshus	Hotell o. l.	School, meetinghouse, Hotel, etc.
Våningshus	Hytte, kose	House, Cabin, etc.
Gård	Sæter	Farm, Chalet, Shanty, boatshed
Tank	Tårn, minnesmerke o. l.	Tank, Tower, monument, etc.
Fabrikk, kraftverk o. l.	Større	Mindre
Industry	power station, etc.	Large, Small
Gruve	Steinbrøtt	Grustak
Mine	Quarry	Gravel pit
Flyplass	Landingsplass	Radiostasjon
Airfield	Landing ground	Radio station
Sjøflyhamn	Ankerplass for fly, for båt	
Seaplane base	Anchorage	Seaplane, Boat
Fyr	Lykt	Sjømærke
Lighthouse	Light, Beacon	Air nav. radio beacon, etc.
Trig punkt	Høgdepunkt	Kontrollert
Trig. point	Spot elevation	Checked, Unchecked
Høgdepunkt	Kontrollert	Ukontrollert
Lake elevation	Checked	Unchecked
Skog	Tregruppe	Woods
Group of trees		
Myr	Torvtak	Marsh, Peat cuttings
Kystlinje med tørrtall	Kurve og tal for djupn.	
Shoreline with foreshore flat	Depth curve and sounding	
Båe i vassflata og under vatn	Rock	Awash, Sunken

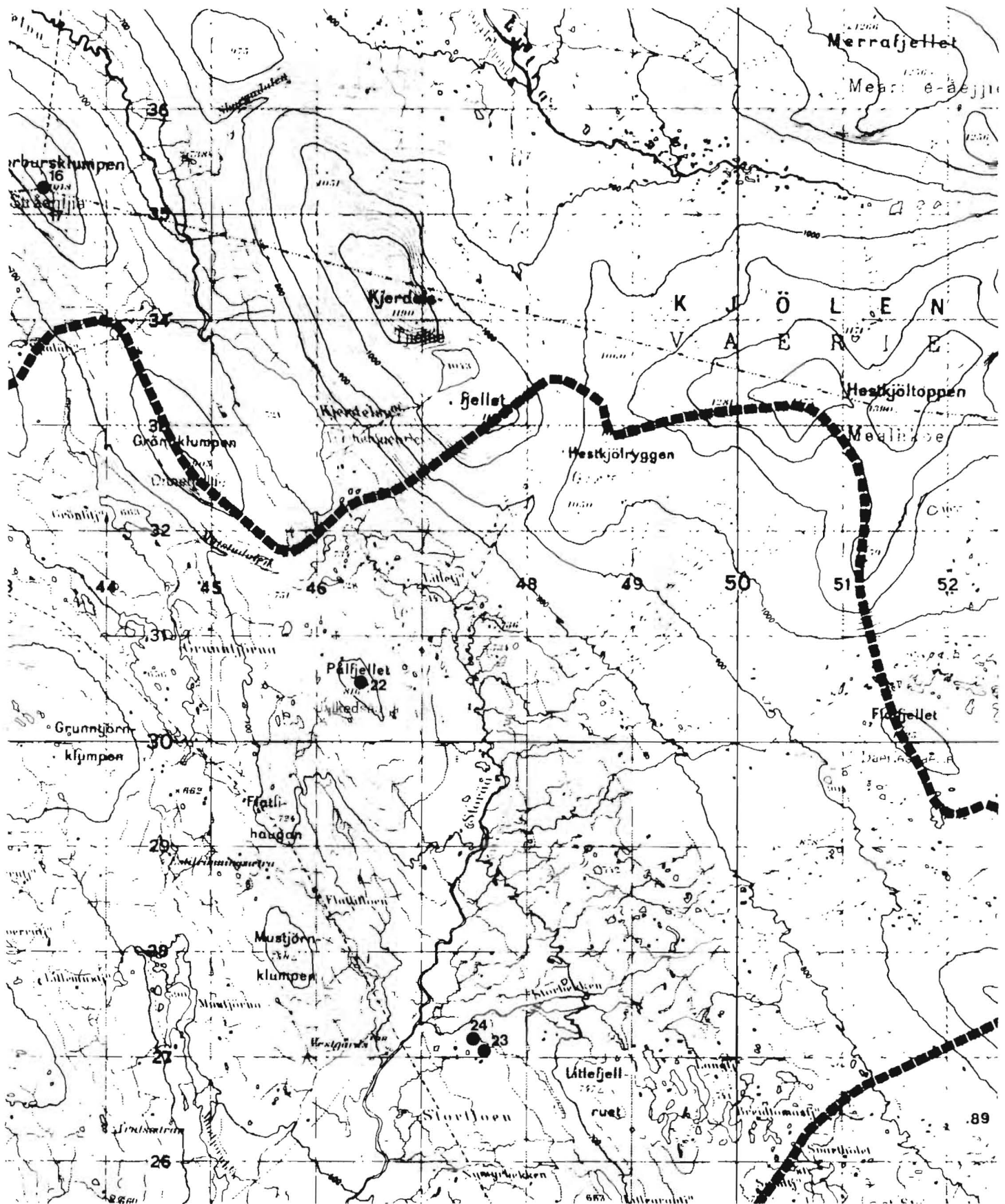
Veg. Roads

	Fast dekke Hard surface	Grusdekke Loose or light surface
Motorveg	Dual highway	
Riksveg	Vegnummer: Europaveg, Riksveg	
State road	Route marker Europe, State road	
Fylkesveg	County road	
Kommunal veg	District road	
Privat veg	Vegbom	Private road; Road barrier
Kjørreveg	Merket sti	Cart track, Path with markers
Tydelig sti	Lite synlig sti	Distinct path; Track
Veg under bygging	Vinterveg	
Road under construction	Winter road	
Bilferje	Mindre ferje	Car ferry; Passenger ferry
Jernbane	Railroads	
Dobbelt spor	Enkelt spor	Stasjon og stoppestasjon
Double track	Single track	Station; Halt
Under bygging eller nedlagt	Smått spor	
Inoperative	Narrow gauge	
Tunnel	Overbygg	Bru
Tunnel	Snowshed	Bridge
Planovergang	Veg over	Veg under jernbane
Level crossing	Underpass	Overpass
Elektrisk sporveg	Trallebane	Taubane, skilift
Electric car line	Aerial cableway	Ski lift
Telegraf	Telefonlinje	Kraftlinje
Telegraph line	telephone line	Power line

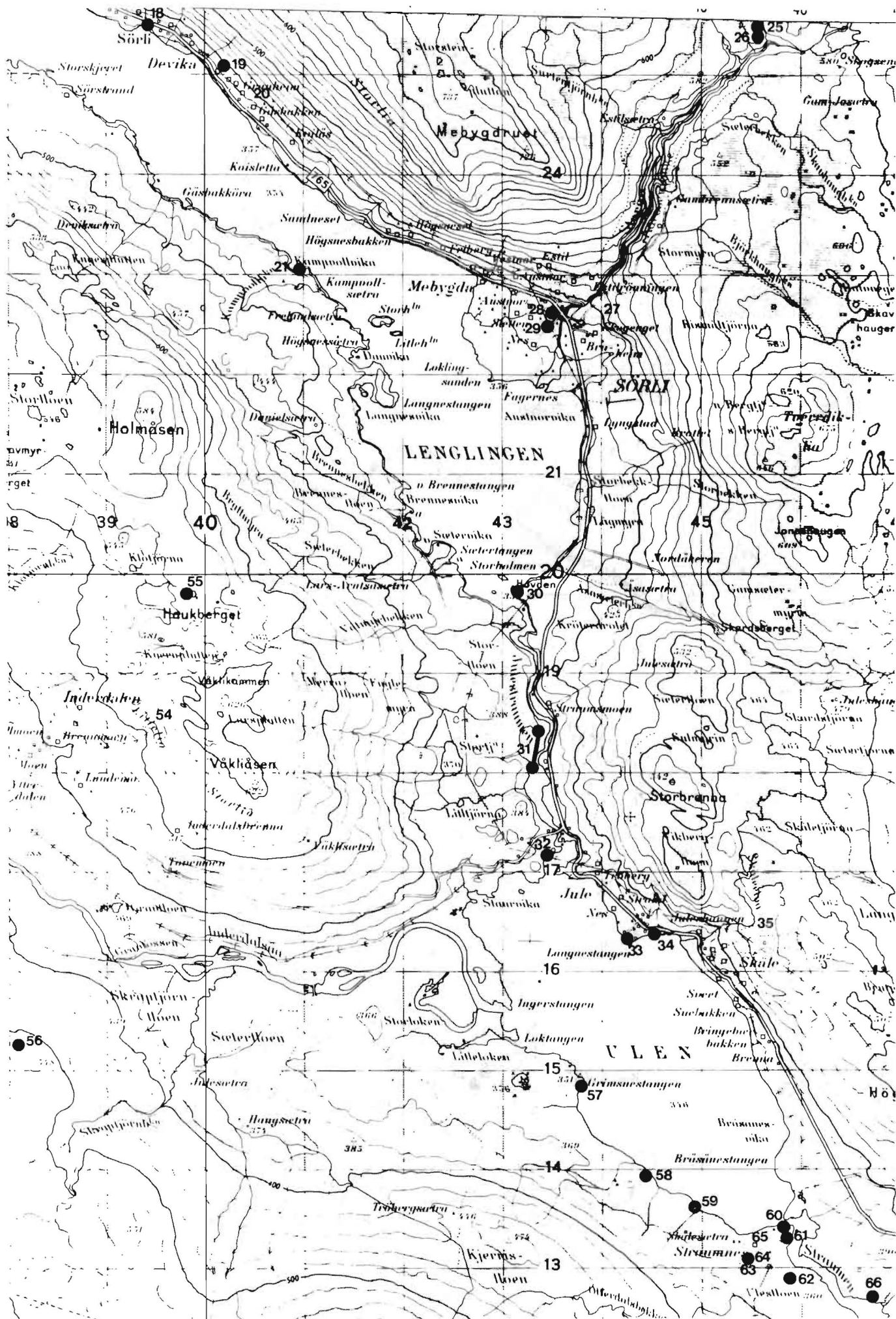

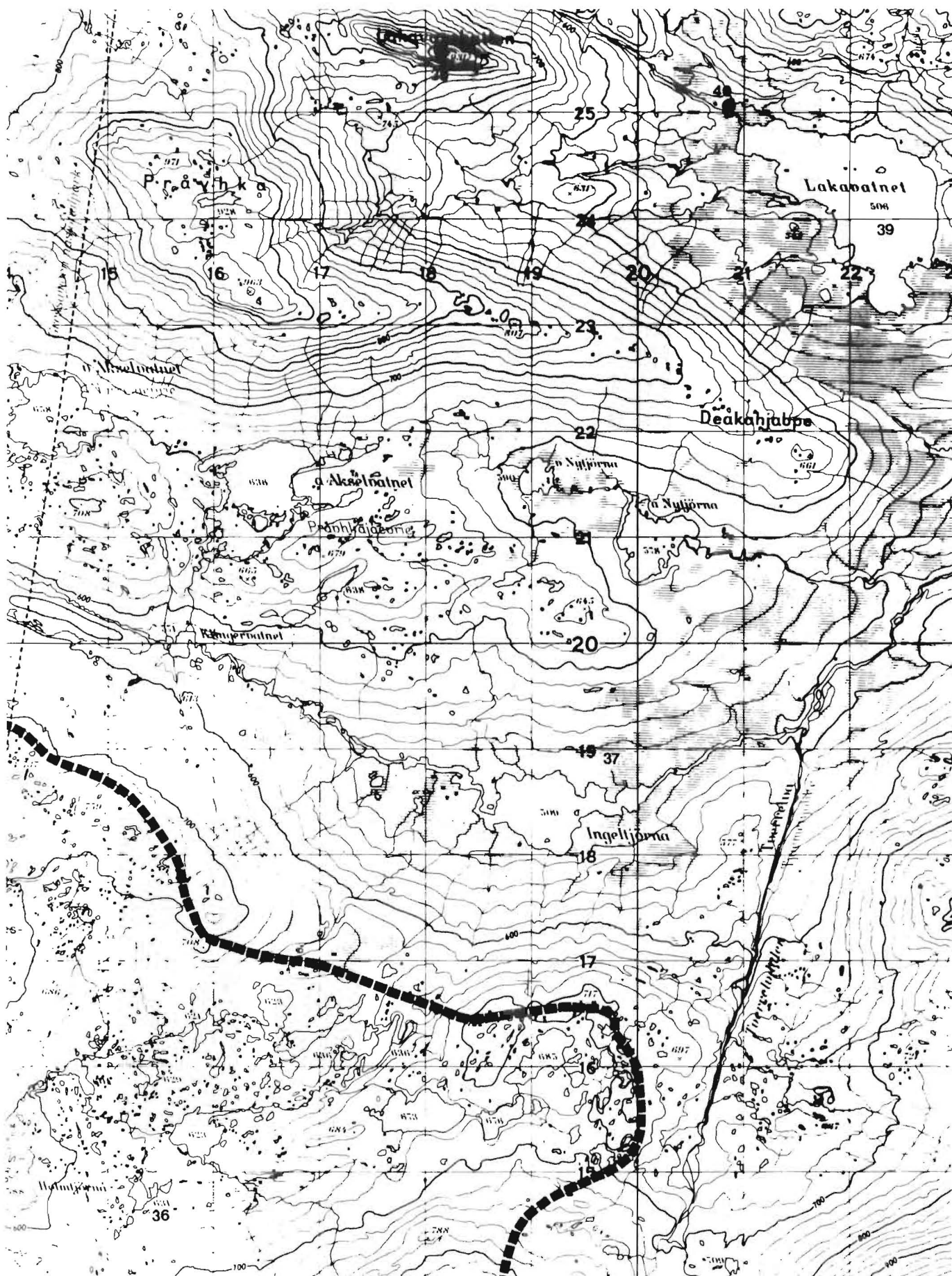
KART NR 1

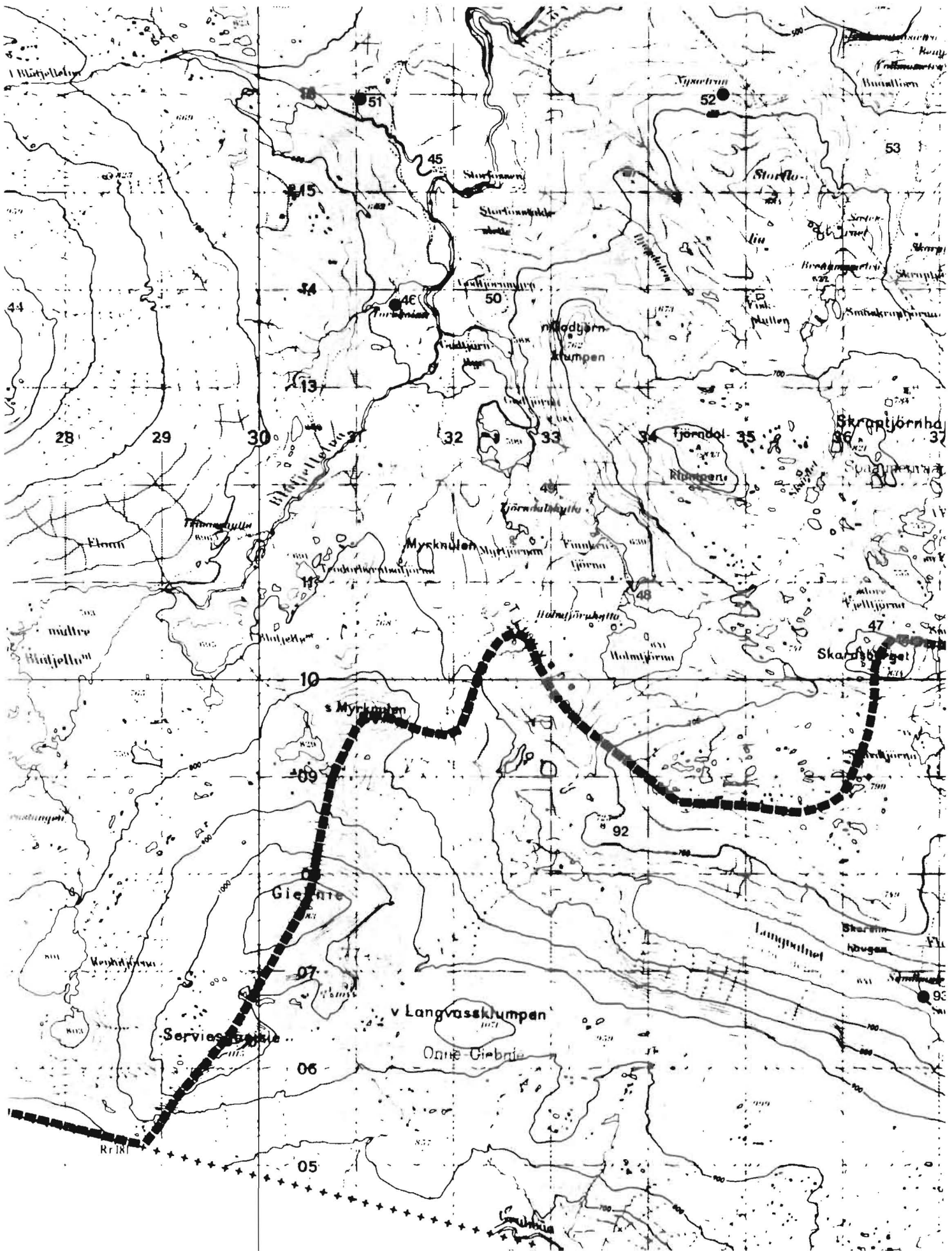
KART NR 3

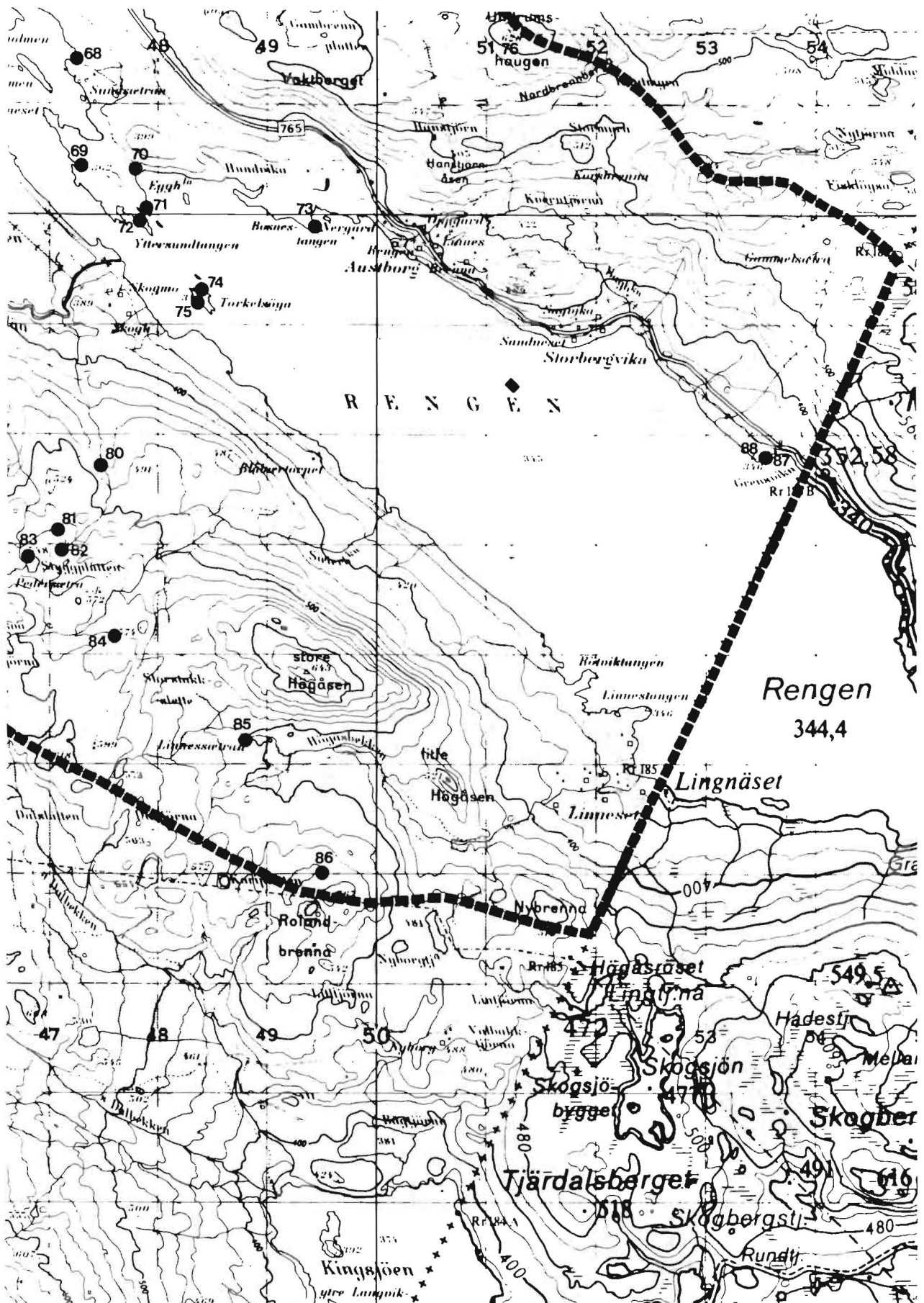
KART NR 4

KART NR 5

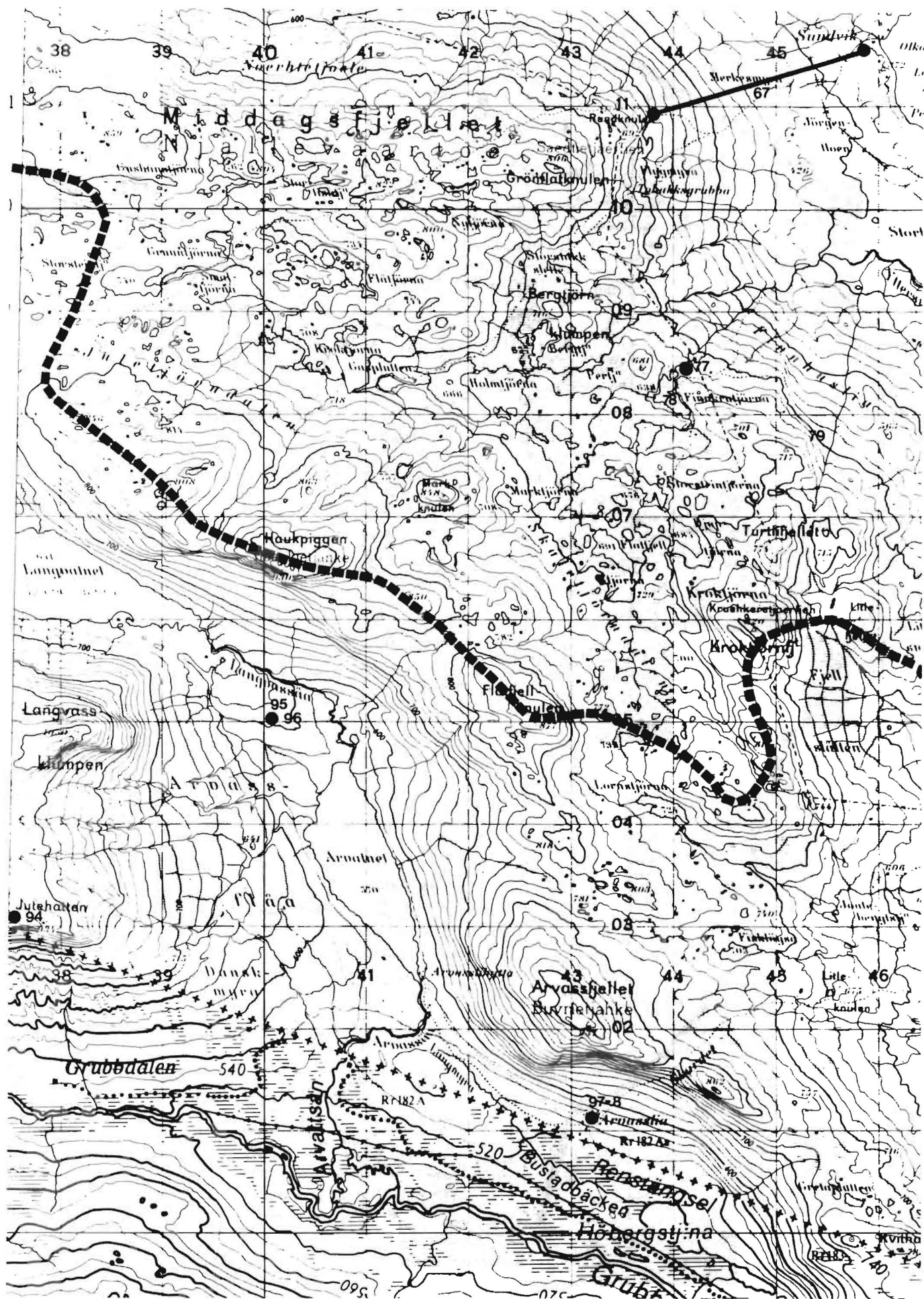
KART NR 7

KART NR 8

KART NR 9

KART NR 10

Nr. 1. Utsyn over Lenglingen fra Mattissetra, sett fra VNV.
Foto: K.Pettersen.

Nr. 2. Østenden av Gusvatnet med Guslisetran i forgrunnen.
Sett fra Ø. Foto: K.Pettersen.

Nr. 3. Utsyn over Ulen fra NV. Foto: K.Pettersen.

Nr. 4. Utsyn over Inguldøla med Klumplifjellet i bakgrunnen.
Sett fra Ø (Berglia). Foto: K.Pettersen.

Nr. 5. Ulen utløp sett fra ØSØ. Foto: K.Pettersen.

Nr. 6. Parti fra N-siden av Gusvatnet ved utløpet. Sett fra SØ.
Foto: K.Pettersen.

Nr. 7. Del av mellomløpet mellom Ulen og Rengen. Sett fra VSV ved Ulens utløp. Foto: K.Pettersen.

Nr. 8. Steinalderlokalitet ved Holden. Ved det trigonometriske punktet er det funnet avslag fra redskapstillaging i stein. Foto: K.Pettersen.

Nr. 9. Steinalderlokalitet ved Holden. Det er funnet kvartsitt-avslag i strandsonen. Foto: K.Pettersen.

Nr.10. Steinalderlokalitet ved Holdens utløp. Det er funnet grove kvartsittavslag ved det lille neset midt på bildet. Foto: K.Pettersen.

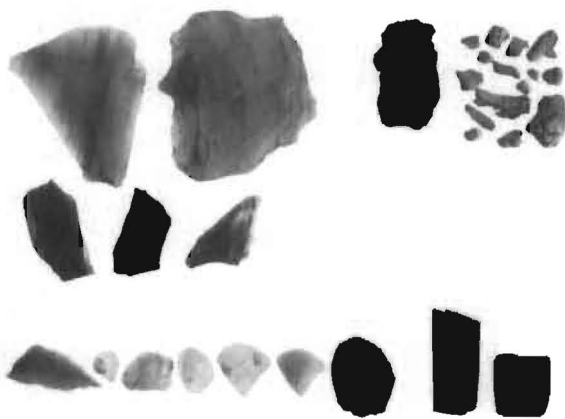
Nr.11. Heller ved Sørli kirke. Foto: K.Pettersen.

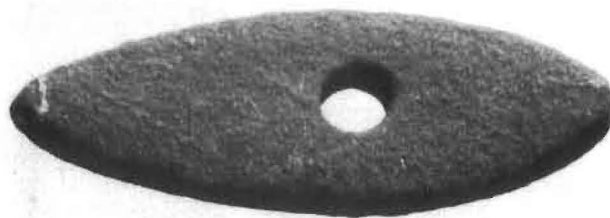
Nr.12. Dyregrav ved Straumnes. Foto: K.Pettersen.

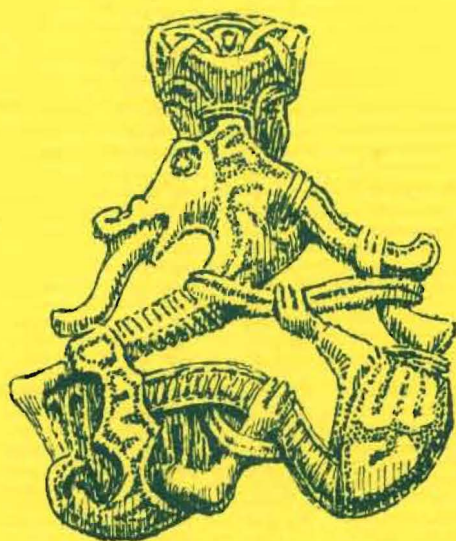
Nr.13. Gravhaug ved Devika. Haugen er ca. 16 m i tverrmål og 1,5 m høy. Sett fra VNV. Foto: K.Pettersen.

Nr.14. Funn fra steinalderlokalitet på N-siden av Straumens utløp (T20203). Foto: P.E.Fredriksen.

Nr.15. Steinøks funnet ved Straumen. Foto: P.E.Fredriksen.

ISBN 82-7126-299-8

ISSN 0332-8546